

آیات ولایت فقیه

﴿ آیات ولایت فقیه ﴾

نخست دو مقدمه

تذکر: علامت «***» در متن، نشانه آغاز جلسه تدریس است

***مقدمه اول:

بزرگانی که درباره ولایت فقیه صحبت کرده اند به آیات تمسک نکرده اند

چه قداما که مختصر بیان کرده اند
و یا کسانی که مفصلاً وارد بحث شده اند
- مثل سلار و ابن ادریس و کرکی و نراقی و حضرت امام رحمهم الله- که مفصلاً وارد بحث شده اند
هیچ کدام از این علماء -رحمهم الله- نفیاً یا اثباتاً به آیات قرآن تمسک نکرده اند
بلکه مستندشان روایات و اجماع و عقل بوده است
کانه به نظر اینها رسیده که هیچ آیه ای از قرآن بر ولایت فقیه و حکومت اسلامی دلالت ندارد

البته این که به عقیده ما هیچ آیه ای دلالت بر یک موضوع خاص نداشته باشد

دلیل بر این نیست که آن موضوع خاص اصلاً در قرآن نیامده
بلکه به مقتضای «ما فرطنا فی الكتاب من شیء» و امثال آن باید بگوییم
همه چیز در قرآن هست اما نه به این معنا که همه کس از قرآن، همه چیز را بفهمند.
اما آن کسانی که مبین قرآن هستند می توانند آن را از قرآن استخراج کنند و به بشریت ارائه نمایند.

مقدمه دوم:

قرآن شریف، مطالب کلی را می گوید و مبین باید آن را تبیین کند

از آیات قرآن-که در حکم قانون اساسی و کلیات است- نباید انتظار دلالتی به صراحت روایات- که در مقام تفسیر هستند- داشته باشیم

و بر این اساس:

می گوییم: اگر...

اگر مساله ای ، اصلاً ، در قرآن ذکر نشده باشد
یا اگر این آیات ولایت فقیه دلالت صریح بر مدعا نداشته باشد
یا حتی اگر بگویید هیچ دلالتی ندارد

باز هم مطلب باطل نمی شود

زیرا قرار نیست در قرآن جزئیات ذکر شود
بلکه قرآن کلیات را می گوید و جزئیات آن را مفسران قرآن بیان می کنند.
و اصلاً قرآن بدون ولایت حجت نیست
چون عترت مفسر قرآن هستند

و تمسک به قرآن بدون عترت مثل تمسک به عام قبل از فحص از مخصص است.

اما به هر حال دقت در دلالت این روایات لازم است زیرا اثبات ولایت فقیه با آیات قرآن جایگاه ویژه ای
به آن می دهد.

در روایتی صحیح السند به این مطلب اشاره شده که:

کافی اسلامیة/ج ۱/ص ۲۸۱/روایت ۱/ باب ما نص الله عزوجل و رسوله علی الائمة واحدا فواحدا.

سند: صحیح است

۱- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ يُونُسَ
وَ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ [بن عبد الله/علاء الرازی/ الكلینی] عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ أَبِي سَعِيدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ
يُونُسَ
عَنْ ابْنِ مُسْكَانَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ

متن:

ابوبصیر از امام صادق علیه السلام:

درباره آیه اطیعوا الله و اطیعوا الرسول... پرسید
حضرت فرمودند درباره علی بن ابیطالب و حسن و حسین علیهم السلام است
ابوبصیر گفت: مردم به ما می گویند اگر امام علی علیه السلام خلیفه اول است پس چرا در قرآن
نیامده؟

عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ
عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ- أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ
فَقَالَ نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ
فَقُلْتُ لَهُ إِنَّ النَّاسَ يَقُولُونَ فَمَا لَهُ لَمْ يُسَمَّ عَلِيًّا وَ أَهْلَ بَيْتِهِ ع فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ

و امام صادق علیه السلام جواب نقضی دادند و فرمودند به آنها بگو:

با این که اصل وجوب نماز و زکات و حج در قرآن نازل شده
اما

هفده رکعت بودن نماز،

۴۰ درهم بودن نصاب زکات و یک درهم بودن زکات این نصاب،

و هفت دو بودن طواف در حج

در قرآن نیامده بلکه توسط پیامبر برای مردم بیان شده

فَقَالَ قُولُوا لَهُمْ

إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ص نَزَلَتْ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَ لَمْ يُسَمَّ اللَّهُ لَهُمْ ثَلَاثًا وَ لَا أَرْبَعًا

الكافي (ط - الإسلامية)، ج ۱، ص: ۲۸۷

حَتَّى كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ص هُوَ الَّذِي فَسَّرَ ذَلِكَ لَهُمْ

وَ نَزَلَتْ عَلَيْهِ الزَّكَاةُ وَ لَمْ يُسَمَّ لَهُمْ مِنْ كُلِّ أَرْبَعِينَ دِرْهَمًا دِرْهَمٌ

حَتَّى كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ص هُوَ الَّذِي فَسَّرَ ذَلِكَ لَهُمْ

وَ نَزَلَ الْحَجُّ فَلَمْ يَقُلْ لَهُمْ طَوْفُوا أَسْبُوعًا

حَتَّى كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ص هُوَ الَّذِي فَسَّرَ ذَلِكَ لَهُمْ

خوب درباره امامت هم همینطور است که کلی اش در قرآن آمده اما تعیین مصداقش توسط خود
پیامبر صلی الله علیه و آله معلوم می شود

و حضرت در مقام بیان جواب حلی، مصادیق توضیح داده شده پیامبر را چنین بیان کردند:

- ♦ پیامبر توضیح داده که من شما را به کتاب خدا و اهل بیتم توصیه می کنم و این دو، تا حوض کوثر از هم جدا نخواهند شد
- ♦ و اگر پیامبر بیان نمی کرد که اهل بیت من چه کسانی هستند آل فلانی و آل فلانی ادعای اهل بیت بودن را میکردند
- ♦ در حالی که پیامبر این پنج نفر را زیر کساء در خانه ام سلمه جمع کرد و فرمود: «اللَّهُمَّ إِنَّ لِكُلِّ نَبِيٍّ أَهْلًا وَ تَقْلًا وَ هُوَ لَاءِ أَهْلُ بَيْتِي وَ تَقْلِي»
و ام سلمه گفت: یا من از اهل بیت شما نیستم
فرمود: «إِنَّكَ إِلَى خَيْرٍ وَ لَكِنَّ هُوَ لَاءِ أَهْلِي وَ تَقْلِي»
- ♦ و سپس حضرت توضیح دادند که بعد پیامبر چگونه و به چه دلیل علی علیه السلام خلیفه بود و چرا بعد ایشان امام حسن علیه السلام امام شدند و سایر فرزندان حضرت علی امام نشدند و چرا بعد از امام مجتبی، پسران امام حسن امام نشدند و امامت به امام حسین علیه السلام رسید و بعد از ایشان ولایت الهی به یکی از فرزندان امام حسین رسید و سایر فرزندان حق در آن نداشتند.
- ♦ مراجعه کنید به متن روایت:

الکافی (ط - الإسلامية) / ج ۱ / ۲۸۶ / باب ما نص الله عز و جل و رسوله على الأئمة ع واحدا

فواحدا ..... ص : ۲۸۶ / روایت یک

۱- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيْسَى عَنْ يُونُسَ وَ عَلِيٍّ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ أَبِي سَعِيدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيْسَى عَنْ يُونُسَ عَنْ ابْنِ مُسْكَانٍ
عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ- أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَقَالَ نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ فَقُلْتُ لَهُ إِنَّ النَّاسَ يَقُولُونَ فَمَا لَهُ لَمْ يُسَمَّ عَلِيًّا وَ أَهْلُ بَيْتِهِ ع فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ قَالَ فَقَالَ قُولُوا لَهُمْ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ص نَزَلَتْ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَ لَمْ يُسَمَّ اللَّهُ

الکافی (ط - الإسلامية)، ج ۱، ص: ۲۸۶

لَهُمْ ثَلَاثًا وَ لَا أَرْبَعًا حَتَّى كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ص هُوَ الَّذِي فَسَّرَ ذَلِكَ لَهُمْ وَ نَزَلَتْ عَلَيْهِ الرِّكَاعَةُ وَ لَمْ يُسَمَّ لَهُمْ مِنْ كُلِّ أَرْبَعِينَ دَرْهَمًا دَرْهَمٌ حَتَّى كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ص هُوَ الَّذِي فَسَّرَ ذَلِكَ لَهُمْ وَ نَزَلَ الْحَجُّ فَلَمْ يَقُلْ لَهُمْ طُوفُوا أَسْبُوعًا حَتَّى كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ص هُوَ الَّذِي فَسَّرَ ذَلِكَ لَهُمْ
وَ نَزَلَتْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ وَ نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص فِي عَلِيٍّ مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِيٌّ مَوْلَاهُ

وَ قَالَ ص أَوْصِيَكُمْ بِكِتَابِ اللَّهِ وَ أَهْلِ بَيْتِي فَإِنِّي سَأَلْتُ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَنْ لَا يَفْرَقَ بَيْنَهُمَا حَتَّى يُورِدَهُمَا عَلِيٌّ الْحَوْضَ فَأَعْطَانِي ذَلِكَ
وَ قَالَ لَا تَعْلَمُوهُمْ فَهُمْ أَعْلَمُ مِنْكُمْ

وَ قَالَ إِنَّهُمْ لَنْ يُخْرِجُوكُمْ مِنْ بَابِ هُدًى وَ لَنْ يُدْخِلُوكُمْ فِي بَابِ ضَلَالَةٍ
فَلَوْ سَكَتَ رَسُولُ اللَّهِ ص فَلَمْ يَبَيِّنْ مَنْ أَهْلُ بَيْتِهِ لَادَّعَاهَا آلُ فُلَانٍ وَ آلُ فُلَانٍ
وَ لَكِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَنْزَلَهُ فِي كِتَابِهِ تَصْدِيقًا لِنَبِيِّهِ ص- إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ النَّبِيِّتِ وَ يُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا «۱»

فَكَانَ عَلِيٌّ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ وَ فَاطِمَةُ ع فَأَدْخَلَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ص تَحْتَ الْكِسَاءِ فِي بَيْتِ أُمِّ سَلَمَةَ
ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ إِنَّ لِكُلِّ نَبِيٍّ أَهْلًا وَ تَقْلًا وَ هُوَ لَاءِ أَهْلُ بَيْتِي وَ تَقْلِي
فَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ أَلَسْتُ مِنْ أَهْلِكَ فَقَالَ إِنَّكَ إِلَى خَيْرٍ وَ لَكِنَّ هُوَ لَاءِ أَهْلِي وَ تَقْلِي
فَلَمَّا فُيِضَ رَسُولُ اللَّهِ ص

كَانَ عَلِيٌّ أَوَّلَى النَّاسِ بِالنَّاسِ

لِكَثْرَةِ مَا بَلَغَ فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ ص وَ إِقَامَتِهِ لِلنَّاسِ وَ أَخْذِهِ بِيَدِهِ

فَلَمَّا مَضَى عَلِيٌّ

لَمْ يَكُنْ يَسْتَطِيعُ عَلِيٌّ وَ لَمْ يَكُنْ لِيَفْعَلْ أَنْ يُدْخِلَ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ وَ لَا الْعَبَّاسَ بْنَ عَلِيٍّ وَ لَا وَاحِدًا «۲» مِنْ وَلَدِهِ

إِذَا لَقِيَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى أَنْزَلَ فِيْنَا كَمَا أَنْزَلَ فِيْكَ فَأَمَرَ بِطَاعَتِنَا كَمَا أَمَرَ بِطَاعَتِكَ وَ بَلَغَ فِيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ص كَمَا بَلَغَ فِيْكَ وَ أَذْهَبَ عَنَّا الرِّجْسَ كَمَا أَذْهَبَهُ عَنْكَ

فَلَمَّا مَضَى عَلِيٌّ ع

كَانَ الْحَسَنُ ع أَوَّلَى بِهَا

لِكَبْرِهِ فَلَمَّا تُوفِّيَ لَمْ يَسْتَطِعْ أَنْ يُدْخَلَ وَلَدُهُ وَ لَمْ يَكُنْ لِيَفْعَلَ ذَلِكَ وَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ يَقُولُ-
وَ أُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَيَجْعَلُهَا فِي وَلَدِهِ
إِذَا لَقِيَ الْحُسَيْنَ أَمَرَ اللَّهُ بِطَاعَتِي كَمَا أَمَرَ بِطَاعَتِكَ وَ طَاعَةِ أَبِيكَ وَ بَلَغَ فِي رَسُولِ اللَّهِ
ص كَمَا بَلَغَ فِيكَ وَ فِي أَبِيكَ وَ أَذْهَبَ اللَّهُ عَنِّي الرَّجْسَ كَمَا أَذْهَبَ عَنْكَ وَ عَنِّي أَبِيكَ
فَلَمَّا صَارَتْ إِلَى الْحُسَيْنِ ع لَمْ يَكُنْ أَحَدٌ مِنْ

(۱) الأحزاب: ۳۳.

(۲) في بعض النسخ [أحدا].

الكافي (ط - الإسلامية)، ج ۱، ص: ۲۸۸
أَهْلُ بَيْتِهِ يَسْتَطِيعُ أَنْ يَدَّعِيَ عَلَيْهِ كَمَا كَانَ هُوَ يَدَّعِي عَلَى أَخِيهِ وَ عَلَى أَبِيهِ
لَوْ أَرَادَا أَنْ يَصْرِفَا الْأَمْرَ عَنْهُ وَ لَمْ يَكُونَا لِيَفْعَلَا
ثُمَّ صَارَتْ حِينَ أَفْضَتْ إِلَى الْحُسَيْنِ ع
فَجَرَى تَأْوِيلُ هَذِهِ الْآيَةِ- وَ أُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ
ثُمَّ صَارَتْ مِنْ بَعْدِ الْحُسَيْنِ لِعَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ
ثُمَّ صَارَتْ مِنْ بَعْدِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ إِلَى مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ ع
وَ قَالَ الرَّجْسُ هُوَ الشُّكُّ وَ اللَّهُ لَا تَشْكُ فِي رَبِّنَا أَبَدًا.

با حفظ این دو مقدمه می گوئیم:

به نظر ما بیش از ده آیه قرآن شریف می تواند بفهماند که در زمان غیبت باید حکومت دینی باشد که باید در دلالت این آیات شریفه تامل شود.

اولی الامر باید در شان خدا و رسول باشد

نساء: ۵۹

آیه اول:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ
وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَ أَحْسَنُ تَأْوِيلًا (۵۹)

تقریر دلالت آیه:

دلالت آیه شریفه بر این که جامعه نیاز به حکومت دارد و حکومت نیاز به رئیس دارد و رئیس جامعه اسلامی همان خدا و رسول و اولی الامر بعد از او است تام است و هرچند این حکم ، عقلی است اما ظهور آیه هم آن قدر واضح است که علمای اهل سنت به این ظهور استناد کرده اند و گفته اند هرکسی حاکم جامعه شد به حکم این آیه اطاعتش واجب است حتی حکام جور و ظلم و حکام بنی امیه و بنی عباسد و غیر آنها هرچند علمای شیعه برای ولایت فقیه به این آیه استناد نکرده اند.

عامه می گویند:

اولی الامر هرکسی که باشد آیه شریفه می گوید باید اطاعت او را نمود حتی اگر معاویه و بنی عباس باشند

صوفیه هم چنین عقیده ای دارند

من جمله این که برخی از صوفیه درباره امام زمان علیه السلام و کسی که قیام به حق می کند می گویند: شیخ محمود شبستری:

«دست زن در دامن هر کو ولی است

خواه از نسل عمر خواه از علی است»[۱]

مولوی:

«پس امام حی قائم آن ولی است

خواه از نسل عمر خواه از علی است»[۲]

بسیاری از فقهای عامه: خروج بر حاکم مسلمین و ولی امر را حرام و موجب کفر و خروج از دین

می دانند (مثل ابن تیمیه و من تبعه و برخی دیگر)

هرچند برخی از آنها هستند که خروج بر حاکم ظالم را حرام نمی دانند و عملاً هم بر علیه خلفای جور قیام کرده اند مثل ابو حنیفه که چند مرتبه هم به زندان افتاد.

ولی شیعه، امامت جامعه را مخصوص چهارده معصوم می داند

در کافی بابی هست که اولی الامر را مختص اهل بیت علیهم السلام می داند و ظاهراً همین روایات باعث شده که شیعه به این آیه شریفه برای وجوب اطاعت از ولی فقیه استناد نکند.

روایاتی هست که از پیامبر صلی الله علیه و آله و سایر ائمه علیهم السلام می پرسد اولی الامر چه کسانی هستند و در جواب می فرمایند ۱۲ نفرند و در برخی از آنها از حضرت علی علیه السلام تا امام زمان علیه السلام را می شمارند.

مشهور اصحاب هم می فرمایند:

این حصر، حصر حقیقی است نه اضافی یعنی همین ۱۲ نفر فقط اولی الامر معصوم هستند

یعنی:

اگر مقصود امام صادق علیه السلام از این که می فرمایند ۱۲ نفرند این است که می خواهند خلفای

اربعه و بنی امیه و بنی عباس را رد کنند

این حصر اضافی می شود

و دلالت ندارد که بعد از این ۱۲ نفر کسی اولی الامر هست یا نه

اما اگر مقصود این است که می خواهند بفرمایند فقط همین ۱۲ نفر هستند و هیچ شخص دیگری

مصدق آن نیست

این حصر حقیقی است

و اولی الامر بودن را از غیر این ۱۲ نفر نفی می کند.

بر این اساس برخی گفته اند:

آیه فقط در صورت قصر اضافی ممکن است اطاعت از ولی فقیه را واجب کند

اگر حصر اضافی باشد

در صورتی که ما می توانستیم ثابت کنیم ولی فقیه ولایت دارد آن وقت به اطلاق اولی الامر شامل ولی

فقیه هم می شد و بر اساس آیه، اطاعتش واجب می شد

اما اگر حصر حقیقی باشد

نمی تواند دلالت بر اولی الامر بودن ولی فقیه کند.

بلکه دلالت بر نفی لزوم اطاعت او نیز دارد.

***اما به نظر ما تمسک به آیه صحیح است چه اولی الامر منحصر در معصومین باشد یا اعم باشد

چه آن روایات به معنای حصر اضافی باشد یا حقیقی ضرری به دلالت آیه شریفه بر اثبات حکومت

اسلامی و ولایت فقیه نمی زند.

بلکه دلالت آیه شریفه بر حکومت دینی (ولایت فقیه) در صورت حصر حقیقی قوی تر است.

توضیح این که:

بر مبنای حصر اضافی (اگر اولی الامر، منحصر در ائمه معصومین علیهم السلام نباشد) **می گوییم:**

آیه به خوبی بیان می کند که در اسلام حکومت داریم

چون اگر حکومتی نداشتیم اطاعت خدا (احکام دین) کافی بود

و دیگر اطاعت رسول (که به معنای اطاعت در حوادث واقعه است و اطاعت اولی الامر هم تاکید

آن است) نیازی نبود

بنابر این: کلمه اطیعوا ﴿الرسول و اولی الامر﴾ می فهماند

جامعه حتماً نیاز به حکومت دارد

(مفروض گرفته شده و شرایطش

گفته شده)		
(مفروض گرفته شده و مصداقش بیان شده)	این حکومت رئیس دارد	۲
(تصریح شده)	رئیسش - بعد از رسول- باید در مسیر خدا و رسول باشد	۳
(طبق روایات تفسیری)	مقدم ترین افراد - طبق روایات- اهل بیت معصوم پیامبر هستند	۴

روایات تفسیری حصر می گوید: خدا ما را اولی الامر قرار داده نه خلفای بین عباس و بنی امیه که چنین جایگاهی را ندارند

(روایات تفسیری ، مفهوم ندارد)	اما روایات، دال بر حصر حقیقی نیست	۵
-------------------------------	-----------------------------------	---

پس:

هرکسی مثل ائمه معصومین علیهم السلام است لیاقت اولی الامر دارد که شرایط را هم از این آیه می توان فهمید هم از عقل هم از سایر روایات هرکسی مثل خلفای بنی امیه و بنی عباس و غاصبین خلافت باشد لیاقت ندارد

که در اینصورت:

حصر آن روایات، اولی الامر بودن جانشینان معصومین را نفی نمی کند.

***بر مبنای حصر حقیقی (اگر اولی الامر، منحصر در ائمه معصومین علیهم السلام باشد) می

گوییم:

مدعا:

ما با تمسک به علت مستنبطه -مستفاد از مفهوم ابتدای آیه و منطوق انتهای آیه شریفه- می گوییم اولی الامر یک وظیفه است

توضیح علت مستنبطه طی چند مرحله:

مرحله اول: یا ایها الذین آمنوا اطیعوا .....

اطاعت از ولی امر در امور اجتماعی را میگوید

و منحصر در دستورات فردی شارع نیست

زیرا: اطاعت دستورات فردی که اضافه شدن رسول و اولی الامر را نمی خواست

بلکه دستور به اطاعت خدا کافی بود

مرحله دوم: اطاعت از ولی امر در امور اجتماعی، شامل تمام زمانها است حتی زمان غیبت

1) نمی شود در زمان غیبت اطاعت خدا در امور اجتماعی واجب نباشد

بلکه: در صورت نبودن حکومت دینی اطاعت بسیاری از دستورات فردی خداوند هم

بر زمین می ماند و آنطور که شایسته است دستورات فردی هم اطاعت نمی شود.

2) نمی شود در زمان غیبت حکومت دینی نباشد

چون: این به معنای تعطیلی حد اقل دوسوم دین است

به قول مرحوم آیت الله بروجردی :

در بحث نماز جمعه:

اسلام یعنی حکومت

تصور صحیح اسلام مساوی با این است که حکومت دارد

پیامبر شخصا امور حکومت را اداره می کردند.

ولایت فقیه از نظر عقلی آنقدر بین الرشید است که نیازی به ادله نقلیه و

مقبوله عمر بن حنظله و مانند آن ندارد.

تقریرات خارج فقه بحث نماز جمعه جلد اول ص ۴۵۷

(منتظری، ۱۴۰۹ق، الجزء الاول، ص۴۵۷؛ همو، ۱۳۶۹، ص۵۳).

در جواب استفتانات:

اختیارات فرا حربه ای ولی فقیه اجماعی است

استفتانات آیت الله العظمی بروجردی جلد دوم ص ۴۷۶
(بروجردی، ۱۳۸۸، ج ۲، ص ۴۷۶-۴۷۹).

3) و نمی شود حکومت، رئیس نداشته باشد

4) و علت وجوب اطاعت از رسول و اولی الامر، حکم آن را نسبت به زمان غیبت تعمیم می دهد.

حصر روایات می گوید مصداق اولی الامر فقط ۱۲ معصوم هستند
اما معنای این حصر:

لزوم یا جواز تعطیل دین در زمان غیبت نیست.

بلکه به معنای لزوم اطاعت اولی الامر منصوب آنان در زمان غیبت است

آیه می گوید: اطاعت اولی الامر در همه زمانها واجب است

حصر روایات میگوید: اختیار اولی الامر در زمان غیبت هم به دست معصومین است.

بنابر این: اگر ۱۲ معصوم، در زمان غیبت جانشین معرفی کنند حصر آن روایات نافی وجوب اطاعت از جانشینان آنها نیست.

مرحله سوم: فان تنازعتم فی شیء فردوه...

نزاع (فان تنازعتم) در همه زمانها هست و نیاز به مرجع حل و فصل هست حتی در زمان غیبت

وظیفه رد نزاع به خدا و رسول، برای مکلفین زمان غیبت هم هست

معلوم است که به قرینه -فان تنازعتم فی شیء فردوه...- مراد از لزوم اطاعت از رسول،

اطاعت در وظیفه تبیینی، قضائی و اجرائی او است

و این اطاعت مخصوص وظیفه تبیینی نیست.

حل و فصل نزاع بر اساس سه وظیفه مذکور منحصر به زمان حضور نیست

تعطیل شدن این سه وظیفه در زمان غیبت ممکن نیست.

پس در زمانهای دیگر هم حتماً اولی الامر واجب الاطاعه باید باشد

***بنابر این:

اولا:

حصر موجود در روایات تفسیری - هرچند حصر حقیقی باشد که هست- اما قطعاً به معنای تعطیلی دین و نفی ضرورت حکومت دینی در زمان غیبت نمی تواند باشد

ثانیا:

از علت مستنبطه می فهمیم آن حصر حقیقی از حیث حق اولی و ذاتی حکومت است که

منحصر در اهل بیت علیهم السلام است

اما این حصر حقیقی نافی حق نصب جانشین نیست.

زیرا: سلب حق تعیین جانشین خودش نوعی تمرد از اولی الامری آنان تا قیامت است.

لذا نمی تواند دلالت بر نفی اولی الامر منصوب از طرف اهل بیت علیهم السلام را بکند.

ثالثا:

بلکه حصر حقیقی اولی الامر به معنای لزوم حکومت انتصابی در زمان غیبت است

توضیح ذلک:

وقتی حصر حقیقی:

از یک طرف: قطعاً دلالت بر نفی حکومت غیر ائمه معصومین علیهم

السلام دارد

و حکومت غیر خدا و رسول و اولی الامر را نفی می کند.

از طرف دیگر: نمی تواند اصل حکومت یا حکومت دینی را در زمان غیبت

نفی یا تعطیل کند

چون:

در مقام بیان این مطلب نیست

در مقام بیان اثبات حق حکومت خدا و رسول و ائمه است
نه در مقام اثبات یا نفی ضرورت یا وجود حکومت
بلکه می توان گفت: اصل ضرورت وجود حکومت و حاکم را
مفروض گرفته و مصداق شخص حاکم را بیان می کند.

اگر حکومت یا حکومت دینی را نفی کند

منافات دارد با:

1. علت مستنبطه از خود آیه (صدرا) و تصریح آیه (ذیلا)
2. حکم عقل به ضرورت حکومت
3. حکم عقل به عدم تعطیلی دین و خاتمیت

و هیچ ظاهری نمی تواند در مقابل این سه حکم مقاومت کند.

بنابر این برای جمع:

باید بگوییم:

روایات حصر، در صدد اثبات حق حکومت ائمه در زمان حضور و غیبت
است

پس با غیبت ائمه علیهم السلام هم حق حکومت ایشان از بین نمی رود
پس حاکم باید به دست ایشان نصب و متابعت شود.

و هر حکومتی در زمان غیبت - غیر از حکومت خدا و رسول و اولی
الامر - باطل و طاغوت است

حکومت منحصر در حکومت اهل بیت است که ادامه حکومت خدا و
رسول است و برای زمان غیبت خودشان باید جانشین معرفی کنند.

و شرایط منصوبین را - حتی اگر از روایات نصب، صرف نظر کنیم - از
راه تناسب حکم و موضوع، در همین آیه می توانیم استخراج کنیم.

برای تکمیل استدلال به دیگر بیان می گوییم:

این آیه در صدد اثبات فضائل عالیه برای اهل بیت نیست

بلکه در صدد اثبات این سه وظیفه است
که با علت مستنبطه می توان فهمید که این سه وظیفه در زمان غیبت در جانشینان منصوب
اهل بیت علیهم السلام هست
و به حکم آیه، اطاعت از جانشینان منصوبشان هم اطاعت از ائمه محسوب می شود و واجب
است.

اما روایات تفسیری: - بر مبنای حصر حقیقی-

نظر به اثبات معانی عالیه اولی الامر (اولی الامر بالذات) بر اهل بیت دارد
و معلوم است که

چنین معنایی از اولی الامری مخصوص ۱۴ معصوم علیهم السلام است.
و اعتقاد به ولایت تشریعی فقیه - به عنوان جانشین آنان هنگام غیبت یا عدم
دسترسی - هیچ منافاتی با این حق انحصاری ندارد

و لازمه اثبات این حق انحصاری برای اهل بیت این است که در زمان غیبت هم
حکومت دست آنها باشد و باید جانشین برای خودشان اعلام کنند.

اما قسمتهای بعدی آیه شریفه:

فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ

اگر مسلمانید باید حکم حوادث واقعه را به خدا و رسول رد کنید

این که الله را نام برد (فرمود: رد الی الله کنید)

به خاطر این است که معیار اصلی برای حل نزاعها و حوادث واقعه، همان حکم خدا است

این که رسول را نام برد:

بخاطر این است که مردم مستقیماً نمی توانند در حوادث و نزاعها به الله مراجعه کنند و تنها راه ارتباط آنان با خدا همان مراجعه به رسول است
پس به این معنا است که پیامبر در حوادث واقعه حکم الله را بیان می کند

این که اولی الامر را نام نبرد:

به خاطر این است که بفهماند در مقام حل نزاع فقط و فقط حکم خدا معیار است که توسط رسول بیان می شود
اما دیگران (یعنی اولی الامر) چون حکم خدا و رسول را بیان می کنند اطاعتشان واجب است
معیار اطاعت دیگران هم حکم خدا است که توسط رسول بیان می شود.
حکم خدا توسط رسول بیان می شود و اطاعتش واجب است و اطاعت اولی الامر بعد از رسول همان اطاعت رسول است
زیرا: آنان توسط رسول منصوب و اعلام می شوند.

به دیگر سخن این که:

در صدر آیه در مقام بیان مصادیق واجب الاطاعه بود به همین دلیل: اولی الامر را نام برد

و مصادیق، منحصر در سه عنوان است:

الله (بالاصاله) | رسول (تا زنده است) | اولی الامر (بعد از رسول)

در ذیل آیه در مقام بیان معیار وجوب اطاعت بود به همین دلیل: اولی الامر را نام نبرد

و معیار منحصر در حکم خدا است که رسول الله، راه رسیدن به آن است و دیگران باید حکم او را بگویند.
بنابر این: رد به اولی الامر هم همان رد به خدا و رسول است.

بر این اساس: در زمان غیبت معصوم علیه السلام هم

1) اولی الامر کسی است که بتواند احکام خدا را استنباط و تبیین کند و حرف از خدا بزند

تا مراجعه و رد امر به او رد الامر الی الله و الرسول به حساب بیاید

2) در زمان غیبت هم نزاعها باید به خدا و رسول برگردد

و کسی اولی الامر است و می تواند نزاعها را حل کند که بر اساس حکم خدا و رسول حکم کند

3) اولی الامر در زمان غیبت، منحصر در معصومین علیهم السلام است

حصر حقیقی روایات اولی الامر این را می فهماند.

4) هنگام غیبت یا عدم دسترسی به اهل بیت قطعاً باید جانشینان ایشان - که بر مبنای حکم خدا و رسول

حکم می کنند - وجود داشته باشند

تا منافات با حصر اولی الامر در خدا و رسول و اولی الامر نباشد

چون با عدم دسترسی به امام و نبود جانشین ایشان، مردم مجبور به مراجعه به حکامی غیر آنان می شود که این با حصر حقیقی منافات دارد.

5) لزوم نصب اولی الامر در زمان غیبت - توسط خدا و رسول و اولی الامر معصوم - بخاطر جمع بین سه

دسته دلیل است

1. «ضرورت حکومت» حتی در زمان غیبت
2. «وجوب اطاعت از اولی الامر» تا قیامت
3. «حصر حقیقی» اولی الامر در معصومین

6) این جانشینان:

هرچند در روایات مشخص شده اند

البته نصب عنوانی شده اند نه نصب شخصی

اما اگر روایات هم نبود بر اساس همین آیه می گفتیم مناسبت حکم و موضوع شرایط اولی الامر را فی الجمله بیان می کند

زیرا: اولی الامر کسی است که وظایف ولایت تشریعی پیامبر و امام معصوم را به عهده دارد

چون ولایت در تبیین دین دارد :	پس باید اسلام شناس باشد
چون ولایت در قضاوت دارد:	پس باید عادل باشد
چون ولایت در امارت دارد :	پس باید مدیر و مدبر و... باشد

با این بیان:

به نظر ما استفاده ولایت فقیه از آیه شریفه خیلی آسان بلکه وجودش در زمان غیبت ضروری می شود

سوال:

مصدق اولی الامر، در زمان پیامبر چه کسی بوده که در کنار خدا و رسول گذاشته شده؟

جواب:

1) **اولا:** آیه حکم مومنین در همه زمانها را مشخص می کند و مختص زمان پیامبر نیست

پس می توان گفت: اولی الامر گفته شده برای بعد از رسول
به همین دلیل در قسمت بعدی آیه، اولی الامر تکرار نشده
چون پیامبر خدا، خود مصداق اولی الامر در زمان خود بوده اند .

2) **ثانیا:** منافاتی ندارد که بگوییم: در زمان حیات مبارک پیامبر خدا مراد از اولی الامر همان فرماندهان و

استاندارانی است که پیامبر برای امکنه و مواقع عدم حضور خود نصب می کرده اند.
فرمانده یک جنگ، اولی الامر همان جنگ است
استاندار یک استان، اولی الامر همان استان است

تحاکم به طاغوت ممنوع است چه در غیبت یا حضور امام .

نساء: ۵۰

***آیه دوم:

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا (۶۰)

کلمه طاغوت در قرآن زیاد استعمال شده و به معنای هر حاکم و سرپرستی غیر خدا است

که پرستش شود یا داعیه سرپرستی و ولایت (به اقسام آن) را داشته باشد مثل:

(هدایتگری و ولایت در هدایت)	اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَ الَّذِينَ كَفَرُوا أُولِئَا هُمُ الطَّاغُوتُ
(ایمان به طاغوت)	أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِّنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ
(پرستش طاغوت)	وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ وَ اجْتَنِبُوا الطَّاغُوتِ
(پرستش طاغوت)	وَ الَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتِ أَنْ يَعْبُدُوهَا وَأَنَابُوا إِلَى اللَّهِ لَهُمُ الْبُشْرَىٰ فَبَشِّرْ عِبَادِ
(جهاد در راه طاغوت)	الَّذِينَ آمَنُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَ الَّذِينَ كَفَرُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ

آیه شریفه خیلی طمطراق دارد در این که باید به خدا مراجعه کنید نه به طاغوت

با این بیان که

1) **ابتدا می فرماید:**

افرادی که می خواهند به طاغوت مراجعه کنند مومن نیستند بلکه گمان می کنند مومند.

2) **چرا می خواهند به طاغوت مراجعه کنند در حالی که**

خدا امر کرده به طاغوت کافر باشند
یعنی به او مراجعه نکنند بلکه اصلا او را قبول نداشته باشند

3 و این کار ضلالتی آشکار و کاری شیطانی است.

در نتیجه آیه شریفه می گوید: در تحاکم نباید مراجعه به طاغوت باشد

تذکر: نفی ایمان در صورت تحاکم الی الطاغوت تعبیر بسیار شدیدی است که از آنان شده.

از آیه استفاده می شود که حکومت یا طاغوتی است یا الهی (یاغوتی)

معلوم است که بالاخره باید حکومتی باشد و این حکومت، فقط حکومت اسلامی است و مراجعه به غیر او مراجعه به طاغوت است.

﴿یتحاکموا﴾

یا به معنای مطلق حکمرانی است : که در اینصورت بالمطابقه دلالت بر حکومت اسلامی دارد یا مخصوص قضاوت است که بالملازمه (دلالت جزء بر کل) دلالت بر حکومت اسلامی دارد

آیه می فرماید:

شما که مومنین باید حکومت الهی- به ریاست پیامبر- را هم بپذیرید و مراجعه شما به غیر او، مراجعه به طاغوت است و ضلالت آشکار به حساب می آید.

بنابر این مطالب می گوئیم:

در زمان پیامبر اکرم- صلی الله علیه و آله- برای کفر به طاغوت باید به پیامبر مراجعه شود

در زمان ائمه -علیهم السلام- باید به آنها مراجعه شود

اما در نبود آنها چه؟

آیا می شود گفت: حرمت مراجعه به طاغوت در زمان غیبت- حکما یا موضوعا- منتفی است؟

موضوعا یعنی:

در زمان غیبت، حاکم غیر الهی طاغوت نیست
لذا مراجعه به او هم مراجعه به طاغوت نیست و جایز است.
یعنی غیبت، طاغوت را از طاغوت بودن خارج می کند.
و خدا حکومت طواغیت را به رسمیت می شناسد تا دیگر حاکم الهی باشند و طاغوت به آنها صدق نکند.

حکما یعنی:

مراجعه به طاغوت فقط در زمان حضور ممنوع و ضلالت و کفر بالله است
اما در زمان غیبت با این که مراجعه به طاغوت است اما جایز است.

معلوم است که: حرمت مراجعه به طاغوت قابل تخصیص نیست

اولا: از نظر موضوع: **دلیلی بر نصب طاغوت به حکومت در زمان غیبت وجود ندارد**

در زمان غیبت کسی مدعی نشده که طاغوت به ولایت مومنین نصب شده باشد
حد اکثر این است که بگویند: خدا هیچ حاکمی نصب نکرده
خود بخود هر که حاکم شد غاصب است تا وقتی که مردم حکومت را به دست اهلش بدهند.
هر چه هست ادعای نصب ولی فقیه است

ثانیا: از نظر حکم: **حرمت مراجعه به طاغوت قابل تخصیص نیست.**

اولا: حرمت مراجعه به طاغوت از احکام عقلی آبی از تخصیص است
کنار گذاشتن خدا و مراجعه به غیر او به هیچ وجه از نظر عقلی قابل پذیرش نیست.

ثانیا: آثاری که در آیات قرآن بر مراجعه به طاغوت بار شده نیز قابل تخصیص نیست
و عدم دسترسی به شخص امام علیه السلام نمی تواند مجوز برای این آثار باشد.

مثل این که:

1) عبادت طاغوت اجتناب از طاغوت، در کنار وجوب عبادت خدا واجب شده

وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ

(2) ایمان به طاغوت | مراجعه به طاغوت به معنای ایمان و عبادت او حساب شده

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِّنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ
وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ أَن يَعْبُدُوهَا وَأَنَابُوا إِلَى اللَّهِ لَهُمُ الْبُشْرَىٰ فَبَشِّرْ عِبَادِ

(3) ورود به ظلمت | طاغوت دوستان خود را از نور به ظلمات خارج می کند

وَالَّذِينَ كَفَرُوا أُولَئِكَ هُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُم مِّنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ

(4) خلود در جهنم | برای مراجعه کنندگان به طاغوت وعده خلود در جهنم داده شده

وَالَّذِينَ كَفَرُوا أُولَئِكَ هُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُم مِّنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا
خَالِدُونَ

آیه شامل زمان غیبت هم می شود

اول: هیچ دلیلی وجود ندارد که حکم آیه مخصوص زمان حضور پیامبر و امام باشد

ثانیا: بلکه آیه اطلاق دارد و اطلاقش شامل همه زمانها می شود

ثالثا: حکم ذکر شده در آیه ، قابل تخصیص نیست تا بگوییم شامل زمان غیبت نمی شود.

****رابعاً: علاوه بر این که عقل (با برهان سبر و تقسیم) می گوید شامل زمان غیبت هم می شود در زمان غیبت مومنین باید چه کنند؟

آیا به حکومت مراجعه نکنند:	غیر ممکن است،
یا از حکومتها خارج شوند و به تنهایی زندگی کنند	عقلا ممتنع است
یا به حکام جور و طواغیت مراجعه کنند	شرعا و عقلا ممنوع است

نتیجه این می شود که بگوییم بر اساس این آیه شریفه:

در زمان غیبت هم مومنین باید از مراجعه به طاغوت در امان باشند
و به کسی مراجعه کنند که حکمش الهی است نه طاغوتی

به عبارت دیگر:

آیه شریفه، مراجعه به طاغوت را در همه زمانها ممنوع و حرام می داند

یعنی:

به خوبی می فهماند که همیشه حکومت الهی وجود دارد

زیرا:

مراجعه به طاغوت را برای همه زمانها قبیح و ممنوع کرده
و کفر به آن را در همه زمانها واجب می شمرد

و معنایش این است که حتما در زمان غیبت هم حکومت الهی وجود دارد

بلکه وجود آن را مسلم گرفته و دستور عدم مراجعه به غیر آن را می دهد

شاید برای اثبات لزوم حکومت الهی بیانی صریح تر از این نباشد.

مؤید:

امام صادق علیه السلام نیز در مقبوله عمر بن حنظله **به همین آیه استناد کرده اند** که

حق مراجعه به طاغوت را نداری

و با استناد به همین آیه شریفه می فرمایند: در نبود یا عدم دسترسی به ما جایگزین مراجعه

به طاغوت برای شما، مراجعه به فقهای جامع شرایط است.

تکمله:

خوب، قرآن که می فرماید مراجعه به طاغوت نکن
اگر خودش حکومت نداشته باشد که دستورش به عدم مراجعه به طاغوت ظلم و عسر و حرج است
و معلوم است که حکومت خدا در زمان حضور به دست امام است
اما در زمان غیبت باید به کسی مراجعه کرد که جانشین پیامبر و امام است

آیه سوم:

نساء: ۸۳

مسائل اجتماعی را به اولی الامر اهل استنباط ارجاع دهید.

وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوْ الْخَوْفِ أَذَاعُوا بِهِ وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ وَلَوْ لَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ إِلَّا قَلِيلًا (۸۳)

وقتی مساله ای مربوط به امنیت و خوف پیش می آید خودتان اقدام نکنید بلکه به سراغ پیامبر و اولی الامر و اهل استنباط بروید

امن و خوف یا مخصوص ﴿اجتماعی﴾ است یا ﴿اعم﴾

ضمیر هم جمع است
و قرینه بر این است که مراد از امن و خوف، امور مربوط به جامعه است
و یا اعم از امن و خوف شخصی و اجتماعی است.
امن: به معنای امور امنیت را و وسعت آفرین و توسعه دهنده زندگی اجتماعی
خوف: به معنای امور تضییق کنند و مشکلات و معضلات جامعه و زندگی اجتماعی

در امور امنیتی خود سر و مستبد به رای نباشید

بلکه آن را به پیامبر و اولی الامر و اهل استنباط ارجاع دهید و از آنان متابعت کنید نه از شیطان
رد الیه: ای رجع
فرددناه الی امه: ای رجعناه

آیه شرط اولی الامر را هم بیان می کند که باید اهل استنباط باشد

از این جهت، دلالت آیه بهتر از آیات قبل است که دلالت می کند اولی الامر (چه در عصر حضور یا غیبت معصوم علیه السلام باید اهل استنباط باشند)
یعنی همان مجتهد جامع شرایط فتوا و مدیر و مدبر که بتواند مشکلات جامعه را استنباط کند

ان قلت:

آیه مربوط به شایعه پراکنی است و می گوید در تدبیر امور و بررسی صحت و سقم شایعات
باید به پیامبر و اولی الامر مراجعه کنید

بنابر این ربطی به مساله حاکم و مراجعه به حکومت ندارد

بلکه سیاقش نظیر آیه شریفه: «فاسئلوا اهل الذکر ان کنتم لا تعلمون» است

که می گوید مسائل و مجهولات خود را از دانایان و اهل استنباط بپرسید.
یعنی در صحت و سقم امور مربوط به امنیت و خوف، به پیامبر و اهل استنباط مراجعه کنید.

قلنا:

مفاد این آیه با آیه فاسئلوا اهل الذکر تفاوت دارد

سوال از اهل ذکر: برای اطلاع است و دلالتی بر حاکم بودن مسئول عنه ندارد

اما در این آیه شریفه: چند نکته هست که آن را از سوال صرف، متمایز می کند

اول : امنیتی بودن مساله

مساله مربوط به «امنیت و خوف» است
و ظاهراً امنیت و خوف اجتماعی است

چون: بحث از ضمیر هم و خطاب به جامعه است

یا حد اقل اعم از امنیت فردی و جامعه است

علاوه بر این که: کلمه امنیت معمولاً منحصر در شخص نیست

و مساله امنیتی اجتماع، فقط با سوال برطرف نمی شود

آیه می گوید: مساله را فاش نکنید (که خودش ضد امنیت اجتماع است)

بلکه آن را به اولی الامر اهل استنباط ارجاع دهید تا آن را حل چاره اندیشی کنند

نه این که بروید از آنها سوال کنید که این چیست.

صرف سوال که مساله امنیتی و مشکلات جامعه را بر طرف نمی کند.

دوم: امر فردیه

دستور به «رد» الی الرسول و الی اولی الامر است نه صرف پرسیدن

رد مساله به اولی الامر با سوال از اولی الامر فرق دارد

رد یعنی مساله را به او ارجاع دادن و در آن مساله از او تبعیت کردن

و معلوم است که واگذار کردن مساله امنیتی به پیامبر و اولی الامر ،

بخاطر اشراف و اولویت آنان نسبت به مسائل امنیتی است

از آن جهت که حاکمند امور امنیتی به آنان ارجاع می شود

نه از آن جهت که عالمند از آنها بپرسید

و این به خوبی دلالت بر حکومت اولی الامر دارد

همانطور که رسول حکومت دارد و مرجع امور امنیتی است

سوم: همراهی عنوان «اولی الامر» با رسول

اگر مراد آیه، فقط سوال بود

نباید از عنوان رسول و اولی الامر استفاده می شود

بلکه باید می گفت به عالمان یا به رسول و اولی العلم مراجعه کنید.

همراه شدن اولی الامر در کنار رسول قرینه بر اراده حکومت است

یعنی: رد الی الرسول هم بخاطر جنبه اولی الامری او است

و به همین دلیل این حکم به هرکه اولی الامر است سرایت می کند.

چهارم: قرینه اتباع شیطان

در آخر آیه می فرماید: «وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ إِلَّا قَلِيلًا»

و به قرینه «لاتبعتم» که در قسم مقابل ذکر شده معلوم می شود مراد از کلمه «ردوه» نیز

اتباع است نه صرف سوال.

و مراد از الا قلیلا هم همان اولی الامر و عده معدودی هستند که آنان متابعت از شیطان

نمی کنند.

توضیح این که:

رسم قرآن در بیان اقسام و حکم آنها از قرینه مقابله زیاد استفاده می کند

مثلاً: به جای این که بگوید انسانها یا مومند یا کافر و مومنان در بهشتند و کافران در

جهنم اینگونه خلاصه می کند که انسانها یا مومند یا در جهنم

یعنی:

جهنم برای کسی است که غیر مومن است (یعنی کافر)

مومن ، در غیر جهنم است (یعنی بهشت)

در اینجا هم می فرماید:

وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ

رد الی الرسول و الی اولی الامر	بمعنی تبعیت آنان است	واجب است	مشمول فضل و رحمت خدا است
--------------------------------	----------------------	----------	--------------------------

وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ إِلَّا قَلِيلًا (۸۳)

رد الی غیر هم	تبعیت از	حرام است	دوری از فضل و رحمت خداست
---------------	----------	----------	--------------------------

مؤید:

در تفسیر امام حسن عسکری علیه السلام به این آیه در کنار آیه اطیعوا الله و اطیعوا الرسول برای اثبات حکومت و وجوب اطاعت ائمه علیهم السلام استناد شده نه صرف سوال کردن.

فَأَطِيعُوا فَإِن طَاعَتُنَا مَفْرُوضَةٌ، إِذْ كَانَتْ بِطَاعَةِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ مَقْرُونَةً

قال الله عز و جل يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَ الرَّسُولِ
وَ قَالَ وَ لَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَ إِلَى أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنبِطُونَهُ مِنْهُمْ وَ لَوْ لَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَ رَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ إِلَّا قَلِيلًا النساء الآية: ٨٣

تفسیر الامام الحسین علیه السلام التفسیر الأثری النطیقی، ص: ۱۳۷

امام علیه السلام برای اثبات وجوب اطاعت ، به این آیه استناد کرده اند (معلوم می شود آیه دلالت بر صرف سوال ندارد بلکه وجوب اطاعت را میگوید)

بقره: ۲۴۴ - ۲۴۷

***آیه چهارم:

أَلَمْ تَرَ إِلَى الْمَلِكِ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَى إِذْ قَالُوا لِنَبِيِّهِمْ أَيُّهَا النَّبِيُّ لَنَا مَلِكٌ أَنْقِزْنَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ أَلَّا تُقَاتِلُوا قَالُوا وَمَا لَنَا أَلَّا نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَقَدْ أُخْرِجْنَا مِنْ دِيَارِنَا وَأَبْنَاءِنَا فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ تَوَلَّوْا إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ (۲۴۶)

وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ اللَّهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوتَ مَلِكًا قَالُوا أَنَّى يَكُونُ لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنَا وَنَحْنُ أَحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ وَلَمْ يُؤْتَ سَعَةً مِنَ الْمَالِ قَالَ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاهُ عَلَيْكُمْ وَزَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ وَاللَّهُ يُؤْتِي مُلْكَهُ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ (۲۴۷)

سران و ثروتمندان بنی اسرائیل (ملاً) از پیامبرشان خواستند پادشاه یا فرمانده ای (سر لشکری) برای آنان تعیین کند تا در رکاب او جهاد فی سبیل الله کنند. و وقتی پیامبرشان به اذن الله - طالوت را انتخاب کرد (که شاید او هم پیامبر باشد هر چند گفته شده او پیامبر نبود بلکه مردی مومن بود) اشراف گفتند: طالوت که از طبقه ثروتمندان نیست؟ چرا او به فرماندهی (پادشاهی) انتخاب شد؟ و پیامبر فرمود:

خدا او را به فرماندهی بر شما انتخاب کرده و علم و قدرت او را نیز توسعه داده و پادشاهی از آن خداست و به هر که بخواهد عطا می کند.

تذکر مقدماتی:

اشکال شده که:

مگر آن پیامبر حاکم الهی آنان بوده پس چرا آنها از او حاکم منصوب الهی تقاضای تعیین پادشاه کرده اند؟ چرا پیامبرشان یا خدا نفرمود که حاکم باید پیامبر باشد؟

جواب آن این است که:

هر چند آیه شریفه از این جهت ابهام دارد که

آ به دلیل تعدد پیامبران، از او تقاضای تعیین مصداق برای رهبری جامعه کرده اند؟

یعنی: طالوت هم پیامبر بوده و چون فقط یک نفر می تواند حاکم باشد مردم تقاضای تعیین مصداق را از طرف خدا کرده اند.

ب آن پیامبر حاکم اصلی بوده و برای اداره جامعه از طرف خودش برای مردم حاکمی نصب کرده

یعنی: نحوه حاکمیت پیامبر خدا اینگونه بوده که برای مردم پادشاهی نصب کرده.

اداره کننده اصلی خود پیامبر است اما نماینده اش کشور را اداره می کند.

مقام معظم رهبری در سخنرانی ۲۱ اسفند ۹۹ به مناسبت عید مبعث، به همین احتمال اشاره کرده و فرمودند:

«همه پیغمبران مدیران و فرماندهانی هستند که بایستی حکمرانی دینی و الهی در جامعه که محصول بعثت پیغمبران است و با کتاب الهی ارائه می شود تحقق ببخشند.

- البته این فرماندهی و راهبری یک جور نیست؛

در برخی موارد خود پیغمبر؛ شخص شخیص پیغمبر متکفل این فرماندهی است
مثل حضرت داوود و پیغمبر گرامی اسلام که خودشان در رأس قرار گرفتند.

لکن در مواردی پیغمبر فردی را حاکم می کند.

- در قرآن آمده که مردم که زیر فشار بودند به پیغمبری رجوع کردند و گفتند فرماندهی را برای ما انتخاب کن و طالوت فرمانده شد.

پس پیغمبر در اینجا گرداننده اصلی است

لکن اجرای کار به دست کسی دیگری غیر از پیغمبر است مثل طالوت.

یک وقتی دیگر اینجور است که پیغمبر کسی را معین می کند

بلکه خود او دارای موقعیتی است که امر او در حکومت نافذ است

مثل حضرت یوسف، «پایان نقل قول».

این هم یک نوع اداره حکومت توسط انبیاء بوده

از جهاتی، مشابه حکومت فقیه در زمان ما است.

که ولی فقیه ناظر است و اداره جامعه توسط منتخبین مردم انجام می شود.

بر خلاف زمان پیامبر و امیر المومنین علیه الصلاة و علیه السلام که خود حضرات، شخصا متکفل اداره حکومت بوده اند.

در مسیحیت به طور فرمایشی، روسای جمهور توسط پاپ تایید می شوند

در حکومت سعودی فعلی اینگونه است -در صفویه و قاجار و حتی آغاز حکومت پهلوی هم همینطور بوده - که رئیس جمهور را روحانیت دینی نصب و تاجگذاری می کنند و با او بیعت می کند.

رضا شاه میرپنج خودش تاجگذاری کرد چون هیچ روحانی حاضر نشد تاج را بر سر او بگذارد.

در بنی اسرائیل هر دو سه نوع حکومت داری وجود داشته:

موسی و یوشع و داود و سلیمان: پیامبرانی بودند که مستقیماً حکومت را به دست گرفتند

قضاة: با نصب عام یوشع به حکومت رسیدند

طالوت و برخی پادشاهان بعد از سلیمان: توسط پیامبران به مردم معرفی شدند

اما این ابهام، ضرری به استدلال به آیه شریفه نمی زند.

زیرا: بالاخره بر این مطلب دلالت تام دارد که امور حکومتی باید توسط منصوبین الهی (پیامبر یا فرمانده منصوب از طرف او) انجام شود

مهم نیست کدام احتمال صحیح باشد؛ در هر صورت آیه بر مدعای ما دلالت دارد

اگر مصداق معین کرده یا سرلشکر تعیین کرده که دلالت آیه اقوی می شود

زیرا: حکومت پیامبر را مفروض و محقق گرفته

اگر پادشاه نصب کرده و آنها تقاضای نصب حاکم و امیر را داشتند

باز هم دلالت بر حاکمیت انبیاء دارد

ولی در نحوه اجرای حکومت اینگونه بوده که پیامبر خدا نماینده نصب کرده

و این هم یک نوع ولایت انبیاء است

آنچه مهم است این است که:

آنان نصب ملک را از پیامبر خواستند

و به خودشان جرأت ندادند که حاکم را انتخاب کنند.

و خداوند در پاسخ به درخواست آنها:

اولا: ارتکازشان را تایید کرد

- ▶ نقل قصه توسط خدا در قرآن و عدم رد آن نشانه تایید است
- ▶ عدم رد درخواست آنها توسط نبی و این که نگفت خودتان امیر انتخاب کنید
- ▶ اجابت درخواست آنها توسط خدا و نصب فرمانده الهی (نصب طالوت)

ثانیا: تصریح کرد که خدا حاکم را انتخاب و نصب می کند (ان الله اصطفاه علیکم)

ثالثا: تصریح کرد که پادشاهی از آن خدا است و آن را به هر که بخواهد می دهد (و الله یوتی ملکه من یشاء)

البته قرآنی در آیه و غیر آن هست که می گوید: طالوت پادشاه بوده نه فرمانده جنگ

1 **کلمه ملک ظهور در پادشاه دارد نه فرمانده**

لذا اگر طالوت پیامبر بوده باشد باید بگوییم:

قاعدتا وضعیت آن پیامبر طوری بوده که به هر دلیل پادشاهی در او محقق نمی شده مثلا سایر شرایط پادشاهی را نداشته مثل تدبیر، قوت جسم، حضور در جامعه یا...

و اگر طالوت پیامبر نبوده باشد باید بگوییم:

آن پیامبر خودش حاکم بوده و طالوت را به عنوان نماینده اداره امور نصب کرده.

2 **و الله یوتی ملکه من یشاء ظهور در پادشاه دارد نه فرمانده.**

3 **وسعت مالی که اغنیاء گفتند (و لم یوت سعة من المال) شرط پادشاه است نه خصوص فرمانده جنگی**

4 **تاریخ می گوید: طالوت امیر آنها شد نه فقط سرلشکر**

در کتب عهد قدیم یهودیان نیز از طالوت به عنوان پادشاه یاد شده نه پیامبر.

♦ **یهود سه کتاب دارند** که به مجموعه آنها در زبان ما -و گاهی در خود یهود- می گویند تورات

▶ **اما اینها سه کتاب است که یکی از آنها تورات اصلی است:**

- ▶ **تورات اصلی** -به معنای دقیق- دارای پنج سفر است و نوشتن آن از طرف موسی علیه السلام بوده
- ▶ **عهد قدیم** که سه فصل دارد: و سفر یوشع، سفر قضاة و سفر حکام اربعه را بیان می کند

– و مشتمل بر سرگذشت پادشاهان و فرمانروایان بین اسرائیل است

♦ نخست یوشع (وصی موسی) فرمانده بود

♦ سپس مساله را به قضاة سپرد (نظیر نصب عام ولی فقیه)

♦ و بعد از آن فرماندهان منصوب الهی پادشاهی را به عهده گرفتند

▶ **تلمود** که شروحاتی است که به طور شفاهی توسط علما رایج بوده و سپس تدوین شده و درباره قبول تلمود بین یهود دو قول هست:

– یک دسته آن را قبول دارند (مثل طائفه ربیون)

♦ (که در قرآن از آنها تعبیر به ربیون می کند یعنی معلمین که به عربی میگویند: ربانیین)

– و یک دسته آن را قبول ندارند (طایفه قرائیم)

♦ (که جمع قراء است به معنی قرائت کنندگان (یم:در عبری علامت جمع است))

♦ در برخی تفاسیر نوشته شده «قرائین» و علامت جمع عربی به کار رفته و صحیحش «قرائیم» است باعلامت جمع عبری هرچند معنا یکی است.

♦ **و در سفر حکام اربعه پیرامون حکام بنی اسرائیل صحبت می شود:**

- ▶ اول درباره سموئیل (اسماعیل) و طالوت است که اسماعیل، طالوت را به پادشاهی نصب کرد
- ▶ و حکایت او در سوره بقره نقل شده (۱۰۷۹ قبل میلاد)
- ▶ دوم درباره داود که بعد از طالوت پادشاه شد و پیامبر بود (۴۰ سال پادشاه بود)
- ▶ طالوت قبل از جنگ با جالوت گفت: هر که جالوت را بکشد علاوه بر نصف اموال

- ▶ دخترم را نیز به عقد او در می آورم و داود این کار را کرد و داماد او شد
- ▶ و بعد از مرگ طالوت و پسرانش در یکی از جنگها، داود پادشاه بنی اسرائیل شد در حالی که ۳۰ سال داشته و به عدل و داد بین مردم حکم می کرد.
- ▶ سوم درباره سلیمان بن داود که پیامبر و سلطان بعد از داود بود (۴۰ سال پادشاه بود)
- ▶ چهارم درباره پادشاهان بعد از سلیمان
- ▶ و همه اینها در حدود ۱۱ الی ۹ قرن قبل از میلاد مسیح بوده اند.
- ▶ (۱۰۷۰ تا حدود ۸۰۰ قبل میلاد)

♦ در تاریخ آمده که:

- ▶ یوشع بن نون، بنی اسرائیل را به فلسطین برد و بر آنها حکومت کرد و بعد از خود حکومت را به قضات سپرد
- ▶ حکومت قضات باعث تفرقه و سستی بین بنی اسرائیل شد و از طرف سایر قدرتها مورد هجوم و آزار قرار گرفتند و در هر جنگی شرکت کردند شکست خوردند
- ▶ تا در زمان پیامبری به نام شموئیل یا سموئیل(اسماعیل) مردم درخواست انتصاب پادشاهی کردند که بتوانند از خود دفاع کنند
- ▶ طالوت اولین پادشاه متمرکز بنی اسرائیل بود که بعد از مدتی فطرت و سستی در این قوم که موجب آزار و اذیت همسایگان بر آنان شده بود حکومت را بر عهده گرفت و موجب قوت و اقتدار قوم بین اسرائیل شد
- ▶ و بعد از طالوت، داود پیامبر، حاکم شد و پس از او سلیمان نبی حکومت را به دست گرفت

این آیه شریفه به خوبی دلالت دارد که: ***تقریب استدلال:

اولا: باید حکومتی باشد (ابعث لنا)

ثانیا: این حکومت باید رئیس داشته باشد (ملکا)

ثالثا: مردم نمی توانند برای خودشان حاکم تعیین کنند حتی اگر ملأ باشند

حتی سران و ثروتمندان و اشراف هم آمدند و گفتند خدا برای ما باید رئیس تعیین کند و خود را در جایگاهی ندیدند که خودشان حاکم تعیین کنند بلکه مرتکز آنها بود که حاکم باید منصوب الهی باشد لذا به پیامبر مراجعه کردند و گفتند برای ما ملکی نصب کن و خداوند این ارتکاز و سیره آنان را تایید کرده.

رابعا: حق تعیین حاکم انحصارا مخصوص خداوند است

1- ان الله اصطفاه علیکم: صریح در این است که حاکم را خدا نصب می کند

2- والله یوتی ملکه من یشاء: دلالت دارد که پادشاهی از آن خدا است (ملکه) و به هرکه بخواهد میدهد.

خامسا: حاکم باید جامع بین علم و کفایت باشد (بسطة فی العلم والجسم)

باید عالم باشد

باید قدرت اجرایی و مدیریت داشته باشد.

تکمیل استدلال: و اثبات ولایت فقیه توسط آیه

این چهار مطلب در زمان ما هم هست

1- در زمان ما هم حکومت لازم است

2- و رئیس لازم دارد

3- و مردم نمی توانند تعیینش کنند

بلکه تعیینش به دست خدا است

4- و معیارش هم بسطه فی العلم و الجسم است

یعنی فقیه‌ی که عادل و مدبر باشد و بتواند امور جامعه را تدبیر و اجرا کند

نتیجه این‌که:

آیه به خوبی لزوم نصب حاکم الهی در زمان غیبت را هم بیان می‌کند و حتی دو شرط (علم و کفایت) را هم ذکر می‌کند

یونس: ۳۳

آیه پنجم:

قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ قُلِ اللَّهُ يَهْدِي لِلْحَقِّ أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمْ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يَهْدِيَ فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ (۳۵)

ترجمه اجمالی آیه

مطلب اول:

خداوند می‌فرماید:

آیا هیچ‌یک از شرکایی که شما برای خدا گذاشته‌اید (بت‌ها و غیر آنها) می‌توانند شما را به سوی حق هدایت کنند؟

معلوم است که فقط خدا به سوی حق هدایت می‌کند.

هدایت‌شان کسی است که اهلیت هدایت را داشته باشد

نه کسی که خودش نیاز به هدایت شدن دارد و کسی باید او را هدایت کند.

و با جمله «فما لكم كيف تحكمون» می‌فهماند که این حکم عقل است

جمله «افمن يهدي الى الحق احق...» علت برای جمله قبل یعنی «هل من شركائكم من يهدي الى الحق؟ قل الله يهدي للحق» است

در این آیه شریفه:

خداوند توبیخ می‌کند که چرا به عقلتان مراجعه نمی‌کنید و با این حکمی که عقولتان دارد مخالفت می‌کنید؟

و آیه می‌گوید چرا عقلتان را به کار نمی‌اندازید (فما لكم كيف تحكمون؟)

حکم عقلی این است که:

هدایت باید توسط کسی باشد که می‌تواند هدایت به حق بکند (افمن يهدي الى الحق احق...)

اما کسی که جاهل است و خود نیاز به هادی دارد چگونه می‌تواند هدایت کند؟ (امن لا يهدي الا ان يهدي)

نفی هر هدایتگری غیر خدا

مطلب دوم:

از علت (افمن يهدي ... احق ان يتبع امن لا يهدي الا ان يهدي...) پی می‌بریم که مراد از شرکاء اعم است از بت و غیر بت

چون: بت، لیاقت هدایت شدن ندارد تا آیه بگوید بت خودش برای هدایت نیاز به هادی دارد

لذا: شرکاء باید اعم از بت و غیر بت یعنی شرکاء انسی و جنی باشد

بنابر این: مراد هر کسی است که مردم در امر دین و دنیایشان به او مراجعه کنند بدون این که صلاحیت ارشاد آنها به سوی خیر دنیا و آخرت را داشته باشد

بالاخره هرچه باشد ماییم و آیه که می‌گوید در امر هدایت آیا عالم مقدم است یا جاهل

حکم عقل

مطلب سوم:

تقدم هدایت گر بر هدایت پذیر امری عقلی و غیر قابل تردید است

عقل بدون تامل و تردید به این تقدم حکم می‌کند

مولوی چنین می‌سراید

ای دوست شکر بهتر یا آنک شکر سازد	خوبی قمر بهتر یا آن که قمر سازد
ای باغ تویی خوشتر یا گلشن گل در تو	یا آنک برآرد گل صد نرگس تر سازد
ای عقل تو به باشی در دانش و در بینش	یا آنک به هر لحظه صد عقل و نظر سازد

بنابر این از این جهت، آیه شریفه (افمن یهدی ... احق ان یتبع ... امن لایهدی الا ان یهدی)

نظیر آیه شریفه (هل یستوی الذین یعلمون والذین لا یعلمون)

و مساوی با آیه شریفه (هل یستوی الاعمی والبصیر) است

زیرا این آیه محل بحث ما نیز مثل دو آیه مشابهنش حکم به تقدم عالم و بصیر بر جاهل و اعمی می دهد

یعنی

همانطور که تقدم عالم و بصیر بر جاهل و اعمی به حکم عقل واضح و بدون تردید است

همچنین، تقدم هادی بر مهدی هم به حکم عقل واضح و غیر قابل تردید و انکار است.

با این تفاوت که آن دو آیه درباره تساوی است و این آیه درباره متابعت و تبعیت

مطلب چهارم: اقسام هدایت

هدایت به سه قسم منقسم می شود

1- هدایت تکوینی:

که موسی گفت: «ربنا الذی اعطى کلی شیء خلقه ثم هدی، او که مخلوقات را خلق کرد و نحوه بقائشان را هم

به آنها یاد داد

2- هدایت عنائی:

که مظهر رحیمیت خدا است و مختص به مومنین است

یعنی: ایصال الی المطلوب

خداوند در هدایت عنائی ایصال الی المطلوب می کند

و این مظهر رحیمیت خاصه خدا است

چنانچه در هدایت تشریعیه ارانه طریق می کند

و این مظهر رحمانیت عامه خدا است

3- هدایت تشریعی:

که خودش دو قسم است

هدایت به سوی خیر آخرت:

یعنی انسان را به سوی هدف اخروی یعنی بهشت راهنمایی کند و راه بهشت را به او نشان دهد

هدایت به سوی خیر دنیا:

یعنی پیامبران راه رشد دنیوی را به انسانها یاد می دهند

همان که فرعون گفت: «وما اهدیکم الا سبیل الرشاد،

یعنی من شما را هدایت به رشد و صلاح دنیوی می کنم

و مومن آل فرعون در مقابلش می گوید: «قال الذی آمن یقوم اتبعون اهدکم سبیل الرشاد،

این : یعنی این موسی است که راه رشد را نشان می دهد

مطلب پنجم: کدام هدایت مقصود است؟

اول: آیه شریفه قطعا شامل هدایت تشریعیه می شود حال:

یا همه اقسام هدایت را در بر می گیرد چون:

اولا: «افزیهی الی الحق، اطلاق دارد»

و اختصاصش به قسمی دون قسم، وجهی ندارد

ثانیا: این اقسام با یکدیگر تلازم دارد

مثلا اگر آیه فقط هدایت تکوینیه را بگوید مستلزم هدایت تشریعیه است
از ابعاد هدایت تکوینیه خدا این است که انبیاء را در دسترس او قرار داد تا بتواند
اختیار خود را به منصفه ظهور برساند
تکوینا اسباب اختیار را در دسترس او قرار داد
یا اگر فقط عنائیه را بگوید هدایت تشریعیه هم جزئی از آن است.

با فقط مخصوص هدایت تشریعیه است

دلیل: قید «احق ان یتبع» نشان می دهد که در مقام بیان هدایت تشریعیه است

استفاده از این جمله قرینه بر آن است که مراد ، هدایت تشریعیه است چون:

نسبت به هدایت تکوینیه و عنائیه اتباع و تبعیت مکلفین صدق نمی کند.

این دو نوع هدایت، به وسیله خداوند نسبت به مکلفین ایجاد می شود
مکلفین در مقابل این دو ، مختار به قبول یا رد نیستند تا اتباع صدق کند
بندگان خدا نسبت به این دو نوع از هدایت منفعل و پذیرنده هدایتند نه فاعل و تبعیت
کننده

اما نسبت به هدایت تشریعیه اتباع و تبعیت توسط مکلفین صدق می کند

این نوع از هدایت توسط خداوند به بندگان عرضه می شود
آنان با اختیار خود از آن تبعیت می کنند تا به هدایت برسند
اگر اتباع کردند به هدایت تشریعی مورد نظر خدا نائل می شوند
اگر اتباع نکردند به آن هدایت ارائه شده نائل نمی شوند
و در این حالت است که دستور به اتباع و توبیخ بر ترک آن معنا دارد

آیه شریفه بر دو مطلب اصلی درباره هدایت تشریعیه تاکید می کند

***ثانیا:

نکته اول: (پیش فرض آیه)

دلالت می کند که مردم از کسی که تدبیر امورشان رامی کند متابعت می کنند.

همانکه گفته اند: «الناس علی دین ملوکهم»

این جمله در کتب تفسیری شیعه و سنی به عنوان حدیث نقل شده اما در منابع حدیثی
وجود ندارد

اما جمله: «النَّاسُ بِأَمْرَائِهِمْ أَشْبَهُ مِنْهُمْ بِآبَائِهِمْ.» در منابع روایی شیعه آمده:

تحف العقول / النص / ۲۰۸ / و روی عنه ع فی قصار هذه المعاني ..... ص : ۲۰۰

بحار الأنوار (ط - بیروت) / ج ۷۵ / ۴۶ / باب ۱۶ ما جمع من جوامع کلم أمير

المؤمنين صلى الله عليه و على ذريته ..... ص : ۳۶

سعدی می گوید:

اگر ز باغ رعیت ملک خورد سیبی	بر آورند غلامان او درخت از بیخ
به پنج بیضه که سلطان ستم روا دارد	زنند لشکریانش هزار مرغ به سیخ

توضیح بیشتر این که:

آیه شریفه ابتدا کبرا را مسلم و مفروض گرفته که:

حتما حکومتی وجود دارد (مفروض)

و کسی در راس آن قرار دارد (مفروض)

و مردم هم حتما از او متابعت می کنند. (مفروض)

از این متابعت، با واژه هدایتگری تعبیر می شود

او کسی است که هدایتگری مردم را بر عهده می گیرد.

و در تعیین صغری، کفار و مشرکین را مواخذ می کند:

در مصداقی که آنان برای حاکم تعیین کرده اند (شرکائکم) اشکال می کند که اینها

شانیت هدایتگری را ندارند

***نکته دوم: (تصریح آیه)

- ♦ می فرماید: متابعت از کسی که شانیت هدایت مردم به سوی خیر دنیا و آخرت را ندارد قبیح است
- ♦ این هدایتگری و اتباع از هادی و منع اتباع غیر او:
  - ▶ عام است (من یهدی) (من لایهدی) از الفاظ عموم است
  - ▶ شامل فرد اعلای هدایتگری یعنی حکومت هم می شود.
- ◇ و به هرحال، نمی توان فرد اکمل اتباع و هدایتگری را از عموم آن خارج دانست.

توضیح:

- آیه با لحنی توبیخ گونه می فرماید:
  - ◇ این حکم عقل است چرا شما از آن سرپیچی می کنید؟ (فما لکم کیف تحکمون؟)
  - چرا مهدی را با هادی مساوی می دانید؟
  - ◇ چرا کسی را که- نهایتا اگر هم هدایت شده باشد- کسی او را هدایت کرده مقایسه می کنید با کسی که خودش هادی است
  - بلکه مهدی را بر هادی مقدم می کنید و از او متابعت می کنید؟
  - ◇ به جای مراجعه به خدا و انبیاء - که هادی اند- به بتها و شرکاء مراجعه می کنید که هادی نیستند بلکه نهایتا می توانند مهدی باشند

خلاصه استدلال:

بر اساس شکل دوم (خین کب)

بدون کمک از ادله عقلی و نقلی:

نتیجه	کبری	صغری
کل حاکم متبع	لایکون غیر الهادی متبعا	لایکون الحاکم غیر الهادی
واقعیت میدانی (الناس علی دین...)	به حکم آیه شریفه	نتیجه شکل دوم

با کمک از ادله عقلیه و نقلیه:

نتیجه	کبری	صغری
غیر هادی نباید تبعیت شود	هرحاکم برحق باید تبعیت شود	غیر هادی حاکم برحق نیست
به حکم آیه شریفه	به حکم عقل و نقل	نتیجه شکل دوم

مطلب ششم: هادی کیست؟

هدایت تکوینی و عنانیه:

اولا و بالذات مخصوص خداست

و ثانيا و بالعرض، به چهارده معصوم نیز -به عنوان وسائط فیض- سرایت می کند

و سرایت آن به فقیه بما هو فقیه، مدعی ندارد.

و این قسم، محل بحث ما نیست

آیه نیز - از آنجا که سخن از تبعیت به میان می آورد- درباره این دو نوع نیست

هدایت تشریعی:

با دو معنایی که دارد محل بحث ما است

یکی هدایت برای اصلاح آخرت

دوم هدایت برای اصلاح دنیا (رشد)

اولا و بالذات مخصوص خدا است (اولا و بالذات خدا هادی است)

فقط او است که انسان را و دنیا و آخرت را می شناسد و راه هدایت در آن را می داند

و قواعد هدایت انسان به خیر دنیا و آخرت را در قالب دین در اختیار بشر قرار داده و مفسران آن

را نیز برای بشر فرستاده

ثانيا و بالعرض به انبیاء و جانشینان آنها سرایت می کند (نبی و امام هم هادی است)

اینها هادی هستند چون خدا آنها را هدایت کرده و به مردم دستور داده که دستورات من را از اینها

بگیرید. و خدا آنها را به عنوان هادی معرفی کرده و ادله و معجزات نیز به آنان داده.

و سرایت آن به فقیه در این بحث **مدعای ما است.** (ولی فقیه هم هادی است)

می دانیم که هر حکومتی که رئیس آن، هادی الی الحق نباشد قابل متابعت نیست حتی اگر مهدی باشد

اگر از کسی تبعیت می شود باید او خودش هادی الی الحق باشد و شرایط هادی گری را داشته باشد.

و معنای آیه شریفه از حیث هدایت تشریعی اینگونه می شود:

آیا کسی که بتواند دنیا و آخرت مردم را اداره کند سزاوار به تبعیت شدن است یا کسی که خودش باید هدایت شود.

***مطلب هفتم: تقریب استدلال:

بر اساس مفاد آیه شریفه و با توجه به مطالب فوق آیه اینگونه دلالت می کند که:

باید از کسی متابعت کنند که هدایت گر آنها به سوی خیر در زندگی دنیوی و اخروی باشد

- 1- من یهدی: و من لایهدی الا ان یهدی: عام است و شامل همه هادی ها و مهدی ها می شود.
- 2- هرکه «من یهدی» است محق به متابعت است (احق افعّل و صفی است نه افعّل تفضیلی)
- 3- هرکه «من لایهدی الا ان یهدی» است غیر محق به متابعت است
- 4- به نظر ما: ادله عقلی و نقلی مشخص می کنند که هادی کیست (نبی/امام/فقیه جامع شرایط)
- 5- اما اگر آن ادله نباشد بر اساس تناسب حکم و موضوع می توان فهمید
  1. معلوم است که هادی حقیقی و اولاً و بالذات خدا است
  2. معلوم است که خدا مستقیماً بشر را هدایت تشریعی نمی کند بلکه واسطه می فرستد
  3. واسطه در زمان معصوم، همان معصوم علیه السلام است
  4. اما در زمان غیبت، آیا می تواند تبعیت هادی منتفی و تبعیت لایهدی جایز شود؟
  5. عقل می گوید: کسی که اقرب الی المعصوم علیه السلام است هادی و جانشین هادیان معصوم است.

در زمان غیبت نبی و امام: هادی به سوی خیر دنیا و آخرت باید شرایطی داشته باشد

برخی از این شرایط:

چون باید به سعادت دنیا و آخرت رهنمون شود (باید **اسلام شناس** باشد)

زیرا: خداوند هادی تشریعی است و این قواعد را منحصر در قالب دین به بشر عرضه کرده.

چون قدرت پیدا میکند (باید **عادل** باشد)

چون می خواهد اداره جامعه کند (باید **مدیر و مدبر** باشد)

و بقیه شرایط بعداً خواهد آمد

واجبین چنین شرایطی

در زمان معصوم (پیامبر و امام علیه الصلاة و علیهم السلام) همان معصوم است

و در زمان غیبت کسی است که الاقرب فالاقرب باشد

یعنی فقیه جامع الشرایط که جامع علم و کفایت و تدبیر باشد.

مراجعه به چنین هدایتگرانی به حکم آیه و عقل واجب است

افمن یهدی... احق ... ام من لایهدی الا ان یهدی

مراجعه و متابعت از غیر او به حکم عقل قبیح است

«فما لکم کیف تحکمون»؟

*** خلاصه اینکه:

▪ **به عقیده ما:**

□ **این آیه هم دلالتش بر ولایت فقیه در زمان غیبت خوب است**

- **زیرا** می گوید: هیچ حکومتی که از طرف خدا و متصل به خدا نباشد قابل متابعت نیست
- ◆ آیه دستور عامی می دهند که مصداق بارز آن وجوب متابعت از حکومت دینی است.
- در حقیقت:

- ◆ آیه دستور عامی می دهند که «فقط مجازید از هادی تشریعی بالذات تبعیت کنید»
- ◆ قطعا تبعیت از حکومتها منجر به تبعیت در هدایت تشریعی می شود
- ▶ هیچ شکی نیست که از حکومتها دستوراتی دارند که با دستورات دین خدا تداخل دارد و جدا شدن دین از دستورات حکومتی به معنی تعطیلی دین و عدم تبعیت از هادی بالذات است
- ▶ بنابر این: مصداق بارز تبعیت در هدایت تشریعی، تبعیت از حکومتها است
- ◆ و فقط در حکومت اسلامی است که هدایت تشریعی مخصوص هادی بالذات است
- ◆ پس یکی از مصادیق بارز وجوب متابعت از هدایت تشریعی خدا متابعت از حکومت دینی است
- بنابر این:
- ◆ آیه دستور می دهد که فقط مجازید حکومت دینی داشته باشید.

■ توضیح این که:

□ از یک طرف:

- ◆ بر اساس این آیه شریفه: هدایت تشریعی مخصوص خدا است

□ از طرف دیگر:

- ◆ مهم ترین تأثیرات حکومتها تأثیر گذاری در اموری است که خداوند نسبت به آنها هدایت تشریعی کرده

▶ **حکومت دینی:** هدایت تشریعی خدا را جاری می کند

▶ **حکومت غیر دینی:** هدایت تشریعی غیر خدا را جاری می کند

- ◆ دستورات دینی مشتمل بر زندگی دنیا و آخرت و زندگی فردی و اجتماعی انسانها است و هیچ تقریبا اکثر دستورات حکومتها را شامل می شود
- ▶ کم پیدا می شود یک دستور حکومتی که تماس مستقیم با یک دستور دینی نداشته باشد یا دین درباره آن موضوع حکمی صادر نکرده باشد.

□ از طرف سوم:

- ◆ مردم مجبور به تبعیت از حکومت ها هستند
- ▶ جامعه بدون حکومت نمی شود
- ▶ زندگی بیرون حکومت عسر و حرج شدید است

□ بنابر این امور:

- ◆ **اگر حکومت دینی باشد:** مردم از هادی بالذات تبعیت می کنند
- ▶ زیرا تابع هدایت تشریعی خدا هستند
- ◆ **اگر حکومت غیر دینی باشد:** مردم از غیر هادی تبعیت می کنند
- ▶ زیرا تابع هدایت تشریعی خدا نیستند

□ ان قلت:

- ◆ هدایت تشریعی خدا توسط حکومت غیر فقیه هم می تواند جاری شود
- ◆ به این نحو که غیر فقیه حاکم باشد اما ملزم باشد که احکام خدا را جاری کند

□ قلنا:

- ◆ **اولا:** اگر واقعا غیر فقیه در همه امور نظرات فقیه را جاری می کند و هیچ تخلفی از آن نمی کند
- ▶ خوب این همان حکومت فقیه است
- ▶ لکن شکل اجرایش این است که فقیه مشاور و ناظر است و غیر فقیه مجری است
- ◆ نظیر آنچه الان در جمهوری اسلامی هست
- ◆ و نظیر آنچه در آیه سوره بقره از بین اسرائیل نقل شد که به پیامبرشان گفتند برای ما پادشاهی مشخص کن

- ◆ **ثانیا:** هرکس حکومت و حکام را بشناسد می داند که چنین چیزی عملا محقق نیست الا ماشاء و ندر

- حکمت اقتضا می کند که اگر قرار است فقط نظرات فقیه معیار باشد خود او باید حاکم باشد
- معیار قرار دادن نظرات فقیه و حاکم کردن غیر او وجهی ندارد بلکه خلاف حکمت و حتی موجب نقض غرض است

▪ **بنابر این:**

اگر قائل به نصب فقیه- بر اساس سایر ادله- باشیم:

حق انحصاری برای فقیه ثابت می شود
زیرا هادی حقیقی (خدا) جانشین تعیین کرده
و هرکه غیر او است دیگر لیاقت حکومت ندارد

اما اگر قائل به نصب نباشیم: همین آیه می گوید:

با امکان دسترسی و بسط ید فقیه جامع شرایط:

1- حتما فقیه جامع شرایط، شرط هادی بودن و متصل بودن به خدا را دارد

گفتیم که بر اساس تناسب حکم و موضوع، قدر متیقن از هادی در زمان غیبت نبی و امام، کسی است که بیشترین اطلاع از دستورات خدا را دارد و جامع بین علم و عدالت و کفایت است. (فقیه جامع شرایط)

2- با وجود او تبعیت از کسی که در رتبه پایین تری قرار دارد به حکم آیه ممنوع است

چون اتصالش به منبع هدایت ضعیف تر است در رتبه بعدی قرار می گیرد
و مراجعه به او و ترک راجح، ترجیح مرجوح بر راجح است و عقلا قبیح است

با عدم دسترسی یا بسط ید فقیه جامع شرایط:

حتما هرکه حاکم شد باید شرایط هادی بودن و اتصال به منبع هدایت را رعایت کند
و الا حکومتش مستحق تبعیت نیست
و مشمول آیه شریفه می شود.

▪ **می گوید:**

این جمله در نهج البلاغه زیاد آمده که می فرمایند :

این امر خلافت مختص کسی است که اعلم و اقوای ناس باشد و آن من هستم

أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ أَحَقَّ النَّاسِ بِهَذَا الْأَمْرِ أَقْوَاهُمْ عَلَيْهِ وَ أَعْلَمُهُمْ بِأَمْرِ اللَّهِ فِيهِ
(ابتدای خطبه ۱۷۲)

و یا این که علم را کسی به دست می گیرد که اهل بصر و صبر و علم باشد

وَلَا يَحْمِلُ هَذَا الْعِلْمَ إِلَّا أَهْلُ الْبَصَرِ وَالصَّبْرِ وَالْعِلْمِ بِمَوَاقِعِ الْحَقِّ
فَامْضُوا لِمَا تَوَمَّرُونَ بِهِ وَقِفُوا عِنْدَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ
وَلَا تَعْجَلُوا فِي أَمْرِ حَتَّى تَتَبَيَّنُوا فَإِنَّ لَنَا مَعَ كُلِّ أَمْرٍ تُنْكَرُونَهُ غَيْرًا

عجله نکنید تا به مرور زمان اصلاح امور بر شما واضح گردد زیرا: من بر اصلاح آنچه
شما نمی پسندید (اشتباهات خلفای گذشته) قدارم و می توانم آنها را تغییر دهم.
(اواسط خطبه ۱۷۲)

آیه ششم: آل عمران: ۱۱۸

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا بَاطِلَةً مِنْ دُونِكُمْ لَا يَأْتُونَكُمْ خَبْرًا وَدُّوا مَا عَنِتُمْ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ وَ مَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ
قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ (۱۱۸)

این آیه:

در مقام بیان یکی از شرایط حکومت و شخص حاکم است
و هرگونه حکومت را از غیر مومنین نفی می کند
و حکومت را مخصوص مومنین می داند و این را مقتضای حکم عقل می داند
و قدر متیقن مومنین - با توجه به شرایطی که عقل و نقل بیان کرده اند- فقیه جامع شرایط است.

مراد از بطنه نسبت به جامعه مومنین:

یعنی چهار چوبه و بدنه جامعه
یعنی خواص جامعه

شخص حاکم مصداق آن است چنانچه شامل وزراء و مشاورین و استاندار و مانند آن نیز می شود
و به طور کلی هر مسئولی در جامعه اسلامی را شامل می شود

بطانه الامیر: دخلاؤه و أهل سره ممن یسکن إلیهم و یثق بمودتهم

امیر المومنین علیه السلام در عهد نامه مالک اشتر می فرمایند:

إِنَّ شَرَّ وَزَرَائِكَ مَنْ كَانَ لِلْأَشْرَارِ قَبْلَكَ وَزِيْرًا وَمَنْ شَرِكُهُمْ فِي الْآثَامِ فَلَا يَكُونَنَّ لَكَ بَطَانَةً فَإِنَّهُمْ أَعْوَانُ الْأَثَمَةِ وَ إِيْخْوَانُ الظُّلْمَةِ

معنی لغوی بطنه:

اصل معنای بطنه: لباس زیر یا آستر لباس است
اما برای هر صاحب سر و صاحب اطلاعی استعاره شده
و معلوم نیست که هیچ بطنه و محرم رازی به اندازه امیر جامعه، بطنه برای جامعه اسلامی نیست.
مقدمه الادب زمخشری:

بطانه: راز دار

العین:

بَطَانَةُ الرَّجُلِ: وَلِيَّتُهُ مِنَ الْقَوْمِ الَّذِينَ يُدَاخِلُهُمْ وَيُدَاخِلُونَهُ فِي دَخَلَةِ أَمْرِهِمْ. وَ بَطَانَتُهُ: سَرِيَّتُهُ. وَ كَذَلِكَ يَقَالُ: أَهْلُ بَطَانَتِهِ، مفردات راغب:

بَطَانَةٌ - بصورت استعاره برای کسی که از باطن کار تو با اطلاع است.

خدای فرماید: (لَا تَتَّخِذُوا بَطَانَةً مِنْ دُونِكُمْ - ۱۸ / آل عمران) یعنی آنها را محرم خود نگیرید که به باطن امورتان پی ببرند

مجمع البحرين:

و بَطَانَةُ الرَّجُلِ: دَخْلَاؤُهُ وَ أَهْلُ سِرِّهِ مِمَّنْ يَسْكُنُ إِلَيْهِمْ وَ يَتَّقِي بِمُودَتِهِمْ،

شبه بَطَانَةُ الثَّوْبِ (آستر پیراهن یا پیراهن زیرین که با بدن تماس دارد).

البَطَانَةُ: السَّرِيْرَةُ وَ الصَّاحِبُ، وَ الْوَلِيْجَةُ: الدَّخِيْلَةُ وَ خَاصَتِكَ مِنَ النَّاسِ

آیه با این كنتم تعقلون

می گوید به عقل خود مراجعه کنید

تا بفهمید که غیر مومن در جامعه اسلامی نباید محرم راز باشد و مسئولیتی داشته باشد

و بعد می فرماید :

اگر بطنه شما مومن نباشد (من دونکم باشد) چهار ویژگی خواهد داشت:

از هیچ کارشکنی درکار شما کوتاهی نمی کند (لایالونکم خبالا)	
دوست دارد شما در مشقت باشید (ودوا ما عنتم)	
و گاهی این دشمنی را رو می کند (قد بدت البغضاء من افواههم)	
ولی همیشه آنچه در قلبش هست بیشتر است (و ما تخفی صدورهم اکبر)	

اگر دنیای اسلام به این آیه عمل می کرد

قضیه فلسطین پیش نمی آمد

و این نمی شود که پیامبر فرمود:

روزی می شود که دشمن شما را محاصره می کند (از همه طرف به شما هجوم می آورد) مانند جماعت

گرسنه که بر گرد طعام جمع می شوند.

«يوشك الامم تداعى [2] عليكم تداعى الأكلة على قصعتها»

قیل یا رسول الله من قلة نحن يومئذ قال بل انتم كثير

ولكنكم غناء كغناء السيل یعنی شما زیادید اما یک مشت زباله و کف روی آبید

یعنی شما (مسئولین جامعه اسلامی که باید از محاصره دشمن جلوگیری کنند) کف روی آبند
یعنی: به کسانی مسئولیت داده اید که استقلال فکری و ایمان حسابی ندارند و باعث تفرقه و بی
فایده‌گی شما شده است

آن زمان، ترس شما از دل دشمنانتان بیرون می رود و دلهای شما سست می شود

ولینزعن الله من عدوكم المهابة منهم وليقذفن في قلوبكم الوهن

پرسیدند: سستی قلوب ما به چیست؟ فرمودند: حب دنیا و ترس از مرگ

قال قائل: یا رسول الله وما الوهن؟ قال: «حب الدنيا و كراهية الموت» [4].

متن کامل حدیث:

التشريف سيد بن ملاوس

۴۲۸

– قال: حدثنا محمد بن يحيى، قال: حدثنا محمد بن المبارك الدمشقي، قال: حدثنا صدقة، قال: حدثنا عبد الرحمن بن جابر، قال:

حدثنا شيخ يكتني [آبا] [1] عبد السلام عن ثوبان مولى رسول الله صلى الله عليه و سلم، قال: قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: «يوشك الامم تداعى [2] عليكم تداعى الأكلة على قصعتها» قال قائل منهم: من قلة نحن يومئذ؟ قال: «بل أنتم كثير، ولكنكم غناء [3] كغناء السيل، و لينزعن الله من عدوكم المهابة منهم و ليقذفن في قلوبكم الوهن» قال قائل: يا رسول الله و ما الوهن؟ قال: «حب الدنيا و كراهية الموت» [4].

[1] (۱) أنفأها من سنن أبي داود.

[2] (۲) تداعى: تجتمع، و يدعو بعضهم بعضا. النهاية- لابن الأثير- ۲: ۱۲۰ «دعا».

[3] (۳) الغناء ما يجيء فوق السيل مما يحمله من الريد و الوسخ و غيره. النهاية- لابن الأثير- ۳: ۳۴۳ «غنا».

[4] (۴) سنن أبي داود ۴: ۱۱۱ / ۴۲۹۷، مسند أحمد ۶: ۳۷۵ / ۲۱۸۹۱، حلية الأولياء ۱:

۱۸۲، كتر العمال ۱۱: ۱۳۲ / ۳۰۹۱۶، و يأتي في الحديث رقم ۵۴۴.

اما استدلال ما:

آیه میگوید: هیچ غیر مسلمانی نباید مورد اعتماد (بطانه) جامعه اسلامی باشد
نه شخص حاکم و نه مشاوران و استانداران و منصوبین او که به نحوی محرم اسرار جامعه اسلامی می
شوند نباید غیر مومن باشد
اسلام حاکم می خواهد و او اطرافیان دارد و اینها کسانی باید باشند که آمنوا باشند و بتوانند اسلام و جامعه
اسلامی را اداره کنند.

ترك ولايت غير مومنين موضوع امتحان الهی:

در سوره توبه آیه شانزدهم
خداوند امتحان مردم را به قبول ولايت خدا و رسول و مومنان و عدم اتخاذ وليجه (بطانه) از غير مومنين
می داند:

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُتْرَكُوا وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَا رَسُولِهِ

وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَرَاجَةً وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿توبه: ۱۶﴾

الْوَلِيَّةُ: الْبَطَانَةُ، وَالدَّخِيلَةُ، وَخَاصَّتُكَ مِنَ الرِّجَالِ

الْوَلِيَّةُ: مَنْ تَتَّخِذُهُ مُعْتَمِداً عَلَيْهِ مِنْ غَيْرِ أَهْلِكَ

يوسف: ۴ تا ۵۷

آیه هفتم:

وَقَالَ الْمَلِكُ أَتُونِي بِهِ اسْتَخْلَصْهُ لِنَفْسِي فَلَمَّا كَلَّمَهُ قَالَ إِنَّكَ الْيَوْمَ لَدِينَا مَكِينٌ أَمِينٌ (۵۴)

قَالَ اجْعَلْنِي عَلَى خَزَائِنِ الْأَرْضِ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ (۵۵)

وَكَذَلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ يَتَّبِعُوهُ مِنْهَا حَيْثُ يَشَاءُ نُصِيبُ بِرَحْمَتِنَا مَنْ نَشَاءُ وَلَا نَضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ (۵۶)

حضرت یوسف فرمود: مرا خزانه دار کن چون ۱- علم دارم ۲- قدرت اداره دارم

(امانتدار و قادر بر حفظ اموال و حکومت هستم)

و او قبول کرد که حضرت یوسف عهده دار حساس ترین پستها بشود

و ظاهرا خیلی خوب اداره کرد تا آنجا که عزیز مصر شد

از این آیه شریفه چند مطلب استفاده می شود:

***مطلب اول:

خداوند دوست دارد حکومت در دست دینداران باشد

هرچند از این راه باشد که: پیغمبری از پیامبران خدا زیر سلطه ظلم برود اما حکومت دینی را پیاده کند

به همین دلیل پیامبر او از حاکم ستمگر و بت پرست درخواست کرد که او را حاکم کند
(و البته حکومت طوری است که اثبات محبوبیت آن مساوی با لزوم آن است و در حاق ذاتش وجوب خوابیده است)

۱- **نقل این قصه و عدم ردع آن توسط خداوند** عز وجل،

بهترین دلیل بر تایید عملکرد حضرت یوسف است
و دلیل محکمی بر محبوبیت این کار نزد خدا است

۲- **و قبل از هر دلیل دیگری، قاعده امر به معروف و عقل ما میگوید**

که اگر کسی بتواند تحت حکومت جور برود و حکومت دینی درست کند واجب است اینچنین کند
حضرت یوسف نیز از همین باب در حکومت جور، پستی انتخاب کردند
و همین انتخاب، دلیل بر این است که برای حضرت یوسف قبول آن واجب بوده

۳- **چنانچه انمه علیهم السلام هم این را دوست داشتند**

لذا بعضی افراد را مامور می کردند که در حکومت جور وارد شوند و خدمت کنند و آنها را اولیاء خدا می شمردند.

مانند ماموریتی که امام کاظم علیه السلام به علی بن یقطین دادند که وزیر هارون الرشید بماند:

۸۱۷ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ: عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مَرَّارٍ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا،

أَنَّهُ لَمَّا قَدِمَ أَبُو إِبْرَاهِيمَ مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ (ع) الْعِرَاقَ،

قَالَ عَلِيُّ بْنُ يَقْطِينٍ: أَمَا تَرَى حَالِي وَ مَا أَنَا فِيهِ!

فَقَالَ: يَا عَلِيُّ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَوْلِيَاءَ مَعَ أَوْلِيَاءِ الظُّلْمَةِ لِيُدْفَعَ بِهِمْ عَنْ أَوْلِيَائِهِ، وَ أَنْتَ مِنْهُمْ يَا عَلِيُّ.

(رجال الكشي - إختیار معرفة الرجال / النص / ۴۳۳ / فی علی بن یقطین و إخوته ..... ص : ۴۳۰)

۴- **و همچنین برخی فقها فتوی می دهند:** که اگر موقعیت باشد واجب است بر فقیه که وارد دستگاه

جور شود و یا اگر به او عرضه شد واجب است بپذیرد و حق استتکاف ندارد.

و هرچند در ظاهر از طرف خلیفه جور والی شده اما در واقع ولایت و حق تصرف را از خدا دارد

ابوالصلاح حلبی در (الكافي في الفقه، ص: ۴۲۳)

فمتمی تکاملت هذه الشروط فقد أذن له في تقلد الحكم و ان كان مقلده ظالما متغلبا،

بر او واجب است ولایت را بپذیرد : و عليه - متى عرض لذلك - أن يتولاه،

چون: امر به معروفی است که شرایطش را پیدا کرده:

لكون هذه الولاية أمرا بمعروف و نهيا عن منكر تعين فرضها بالتعريض
للولاية عليه،

و این که در ظاهر از طرف سلطان جور عرض شده مهم نیست

و ان كان في الظاهر من قبل المتغلب،

زیرا : او در حقیقت نایب ولی امر علیه السلام است

فهو نائب عن ولي الأمر عليه السلام في الحكم و مأهول له لثبوت الاذن منه

و آبائهم عليهم السلام لمن كان بصفته في ذلك،

و حق استتکاف ندارد: و لا يحل له القعود عنه.

مطلب دوم:

کسی که میخواهد حاکم دینی باشد باید

[حفیظ]=عادل و مدبر (قدرتمند) باشد
[علیم]= مجتهد جامع شرایط

بنابر این:

از این آیه شریفه هم می توان فهمید که هرکه می خواهد حکومت کند باید جامع بین علم و عدالت و کفایت باشد

چنانچه خود حضرت یوسف معیار پستش را این اعلام کرد که من عالم وقادر هستم (حفیظ یعنی می توانم حکومت را حفظ کنم و امانت هم که قبلا گفته شده بود

مطلب سوم:

این مطلوبیت حکومت -و شرایط حاکم- قضیه خارجی و منحصر به زمان حضرت یوسف نیست

بلکه همیشه اینچنین بوده است

در زمان وجود پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله در مکه هم همین طور بود

و در زمان خانه نشینی امام علی علیه السلام و سایر ائمه هم این محبوبیت و شرایط بوده

هرگاه به هر حدی که اجرای حکومت اسلامی میسر می شده ورود به عرصه حکومت داری واجب می شده

امام رضا علیه السلام به همین جواز قبول ولایت جانر، استناد کردند

هرچند قبول ولایتعهدی امام رضا علیه السلام یک امر پیچیده و اهداف مامون مرکب بود

ولی در یک روایت ، حضرت امام رضا علیه السلام علاوه بر اجباری که بوده ، به قبول ولایت

توسط حضرت یوسف علیه السلام هم استناد می کنند .

معلوم می شود با وجود شرایط، قبول ولایتعهدی جایز بوده

و الا استدلال حضرت به عمل حضرت یوسف صحیح و قانع کننده نبود.

عیون أخبار الرضا علیه السلام، ج ۲، ص: ۱۳۸ و ۱۳۹

۱- حَدَّثَنَا الْمُظْفَرُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ الْمُظْفَرِ الْعُلَوِيِّ السَّمَرْقَنْدِيِّ رَضِيَ اللَّهُ قَالَ حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ مَسْعُودٍ

الْعَبَّاسِيُّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ نَصِيرٍ عَنْ الْحَسَنِ بْنِ مُوسَى قَالَ رَوَى أَصْحَابُنَا عَنْ الرَّضَا ع أَنَّهُ قَالَ لَهُ رَجُلٌ أَصْلَحَكَ اللَّهُ كَيْفَ صِرْتَ إِلَى مَا صِرْتَ إِلَيْهِ مِنَ الْمَأْمُونِ - وَكَأَنَّهُ لَأَنْكَرَ ذَلِكَ عَلَيْهِ - فَقَالَ لَهُ أَبُو الْحَسَنِ الرَّضَا ع يَا هَذَا

أَيُّهُمَا أَفْضَلُ النَّبِيِّ أَوْ الْوَصِيِّ	فَقَالَ لَا بَلِ النَّبِيُّ
قَالَ فَأَيُّهُمَا أَفْضَلُ مُسْلِمٌ أَوْ مُشْرِكٌ	قَالَ لَا بَلِ مُسْلِمٌ
قَالَ فَإِنَّ الْعَزِيزَ عَزِيزَ مِصْرَ كَانَ مُشْرِكًا	وَإِنَّ الْمَأْمُونِ مُسْلِمٌ
وَكَانَ يُوسُفُ ع نَبِيًّا	وَأَنَا وَصِيٌّ
وَيُوسُفُ سَأَلَ الْعَزِيزَ أَنْ يُؤْتِيَهُ	وَأَنَا أُجِيزُ عَلَى ذَلِكَ
حِينَ قَالَ اجْعَلْنِي عَلَى خَزَائِنِ الْأَرْضِ إِنِّي حَفِيظٌ عَلَيْهَا [2]	

نتیجه این که:

تشکیل حکومت دینی لازم است و همه باید در راستای آن تلاش کنند
حتی اگر شده با درخواست از حاکم ظالم یا قبول ولایت از طرف او باشد.
و در رأس آن هم باید یک عالم حفظ امین وجود داشته باشد
و در این راستا، حتی قبول حکومت از طرف سلطان ظالم نیز جایز است.

حدید: ۲۵

***آیه هشتم:

لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنْفَعٌ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ (۲۵)

مطلب اول:

بر اساس آیه شریفه، یکی از اهداف بزرگ انبیاء، پیاده شدن عدالت اجتماعی و آباد شدن دنیای مردم به دست خود مردم است
(لیقوم الناس بالقسط)

مطلب دوم:

برای اقامه قسط، به انبیاء حکومت داده شده و لوازم حکومت نیز به آنها عطا شده.

و چنین حکومتی با چنین هدفی:

۱	باید قانون الهی داشته باشد و حاکم به آن عالم باشد	قوه مقننه	(و انزلنا معهم الكتاب)	ولایت در تشريع (تبیین)
۲	باید قدرت بر قضاوت و فصل خصومات داشته باشد	قوه قضائیه	(والميزان)	ولایت در قضاوت
۳	باید بتواند موانع اجرای قسط را بر طرف کند	قوه مجریه	(و انزلنا الحديد فيه باس شديد)	ولایت در امارت

و قرآن می گوید: قوای سه گانه را به انبیاء دادیم

بعد از این که نبوت انبیاء را با معجزات (بینات) برای مردم اثبات کردیم ؛
هرسه قدرتی را که برای اداره جامعه و اقامه قسط در آن لازم است (تقنین ، قضا و اجرا) به همه آنان عطا کردیم.

دلالت آیه بر حکومت انبیاء (در همه ابعادش) قابل تردید نیست

مطلب سوم:

در زمان ما هم این حکومت باید باشد

هرچند

خاتمیت می گوید :	پیامبری دیگر وجود ندارد
غیبت می گوید	امام هم نیست
ولایه این دو آن است که بگوییم:	در زمان غیبت، حکومت هم تعطیل است.

اما ضرورت حکومت با غیبت نبی و امام از بین نمی رود

غیبت نمی تواند مانع وجوب اقامه قسط باشد
وجوب اجرای قسط (عدالت) حکم تخصیص ناپذیر عقل و شرع است
و نمی توان وجوب آن را در زمان غیبت تعطیل دانست.

لذا باید کسانی باشند که ولایت تشریعی را در سه بعد بالا داشته باشند

تا پاسخگوی این ضرورت حکومت در ابعادی که پیامبران موظف به آنها بوده اند باشند

مطلب چهارم: در زمان غیبت ، چه کسی حاکم است؟

حتی بدون ضمیمه ادله نقلی و عقلی دیگر می توان گفت:

بر اساس همین آیه شریفه، این حاکمان باید اقرب الافراد الی الانبیاء باشند
انبیاء برای اقامه قسط سه ولایت داشته اند

لازمه عقلی اقامه قسط این است که حاکم بعد از آنان باید مجتهد جامع شرایط باشد یعنی:

اول: باید قسط را کاملاً بشناسد : مجتهد باشد

ثانی: باید عادل باشد تا در قضاوتهاش به عدالت رفتار کند

ثالث: باید مدیر و مدبر باشد تا از عهده اداره امور جامعه در امر «لِیَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ» بر آید.

حد اقل استدلال به آیه شریفه این است که می گوییم:

نباید اقامه قسط در مردم تعطیل باشد

اگر خدا همه انبیاء را برای همین هدف فرستاد

حتما باید برای زمان غیبت آنان نیز فکری کرده باشد

هدف مهمی که همه انبیاء برای آن فرستاده شده اند نباید بعد از غیبت مورد توجه نباشد

نمی شود هدفی آن قدر مهم باشد که همه انبیاء برای آن ارسال شده باشند اما بعد از انبیاء ،

این هدف تعطیل یا منعطل باشد

بنابر این: حد اقل دلالت آیه این است که

باید ببینیم خداوند (یا انبیاء) برای اقامه قسط در زمان غیبت چه فکری کرده اند

و چه کسانی را به عنوان حاکم معرفی کرده اند.

به عبارت دیگر: بر اساس آیه شریفه:

همه انبیاء..:

ولایت در تشریع و ولایت در قضا داشتند (انزلنا معهم الکتاب و الیمیزان)

چنانچه ولایت در امارت هم داشتند و بنفسه رئیس جامعه اسلامی بوده اند (وانزلنا الحدید فیه باس شدید)

از آنجا که:

وجود حکومت ضروری است و اختصاصی به زمان انبیاء ندارد

و هر حکومتی نیاز به رئیس دارد

بنابر این:

در زمان غیبت هم کسی باید رئیس حکومت باشد که این سه قدرت را داشته باشد

۱) عالم (یا اعلم) به تشریع الهی باشد

(انزلنا معهم الكتاب) میگوید: یا کتاب به او نازل شده باشد یا اگر نبی وجود ندارد عالم به کتاب باشد

2) عالم به قضاوت و قادر بر آن باشد

(والمیزان) میگوید: حتی اگر انبیاء موجود نیستند اما بالاخره حاکم ناچار از قضاوت است لذا باید عالم به شرایط قضاوت باشد

3) مدیر و مدبر بر اجرای حکومت باشد و عادل باشد

(و انزلنا الحديد فيه باس شديد) میگوید: حاکم اسلامی جامعه قدرت زیادی دارد و این مفروض و مسلم است که چنین حاکمی باید عادل و مدیر و مدبر باشد تا از پس اجرای امور بر آید و از قدرت خود نیز سوء استفاده نکند (همانکه حضرت یوسف فرمود: من «حفیظ» هستم یعنی قدرت اجرایی دارم و امانت دار هستم و خیانت نمی کنم)

بنابر این:

شرط مدیریت و کفایت مفروض آیه است زیرا معلوم است که خداوند هیچ منصبی را به غیر صاحب کفایت و کسی که از پس کار بر نمی آید نمی دهد و این کفایت اعم است از عدالت و مدیریت و مدیریت.

***آیه نهم: آل عمران: ۲۸ و چندین آیه مشابه دیگر

بیش از بیست آیه از قرآن شریف پیرامون اتخاذ ولی من دون الله صحبت شده که

برخی از آنها به معنای ولی و سرپرست است

که صریحا دال بر عدم ولایت در امارت برای هر کسی که از جانب خدا منصوب یا مأذون نباشد می کند

و برخی به معنای دوست است

که با مفهوم اولویت شامل بحث ما می شود زیرا: اگر این آیات بگوید: به غیر منصوبین از طرف خدا نباید محبت کرد پس قطعا نمی شود ولایت و سرپرستی آنان را نیز پذیرفت. یکی از این آیات این آیه شریفه است.

لَا يَتَّخِذُ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقَاةً وَيَحْذَرُكُمْ اللَّهُ نَفْسَهُ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ (۲۸)

اولا:

آیه تاکیدی منحصر به فرد دارد که کافر حربی نباید حاکم جامعه اسلامی باشد با جمله «فلیس من الله فی شیء» که هیچ جای قرآن نیامده است لذا آیه شریفه با توجه به این عبارت و تاکیداتی دیگری که دارد از نظر تاکید منحصر به فرد است قبول ولایت کافر، به منزله خروج از ولایت الهی است (فلیس من الله فی شیء)

ثانیا:

ولایت در آیه شریفه، به معنی مودت نیست

چون:

بر اساس قرآن شریف، مودت با کفار غیر حربی جایز است

در سوره ممتحنه فرموده دوستی با کفار را اگر حربی نباشند و قصد سلطه نداشته باشند طوری نیست و آنچه بد است دوستی با کافر حربی است.

آیه ۸ و ۹ سوره ممتحنه

لَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ

الْمُقْسِطِينَ (ممتحنه: ۸)

إِنَّمَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَأَخْرَجُوكُم مِّن دِيَارِكُمْ وَظَاهَرُوا عَلَىٰ إِخْرَاجِكُمْ أَن تَوَلَّوْهُمْ وَمَن يَتَوَلَّهُمْ
فَإُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ (ممتحنه: ۹)

لذا آیه می فرماید مودت با کفار اگر حربی نباشند و مفسده دیگر نباشد اشکالی ندارد (لاینهاکم الله)

بنابر این:

آیه لا یتخذ المومنون الکافرین اولیاء من دون المومنین نمی تواند به معنای محبت باشد بلکه ولایت به معنای حکومت است و به معنای سلطه پیدا کردن یا بطانه (خواص) بودن کافر برای مسلمانان است

این مطلب را کنار هم گذاشتن آیه آل عمران با آیات سوره ممتحنه به ما می فهماند

ثالثاً:

به معنای مودت هم باشد به طریق اولی شامل حاکم می شود

حال اگر هم کسی بگوید ولایت به معنای مودت است

به طریق اولی و به اولویت قطعی شامل حکومت که محل بحث ماست نیز می شود.

***رابعاً:

معنای آیه شامل همه اقسام سلطه و کفر می شود

آیه شریفه عام است و با نکره در سیاق نهی شامل هرگونه سلطه می شود

چنانچه شامل هر گونه کافر (اعتقادی و عملی) می شود

بنابر این: سه دلالت برای آیه وجود دارد و فرض می شود:

1- دلالت آیه بر نفی حکومت کفار: صریح است (لا تتخذوا الکافرین)

(و از این جهت بر بخشی از مدعای بحث ولایت فقیه دلالت دارد / به این حد که سلب ولایت از کفار می کند)

2- دلالت آیه بر اثبات حکومت برای مومن صریح است (من دون المومنین)

3- دلالت آیه بر اثبات حکومت برای فقیه جامع شرایع بالاشاره است (توضیحش در

خامساً می آید).

با انضمام فهم عقل به حکم آیه می فهمیم:

با نبود معصوم علیه السلام کسی که از نظر عدم کفر عملی به او نزدیک ترین است اسلام شناس عادل است .

(اولاً: مراد از کافرین، اعم از کفر اعتقادی و عملی است

1- کفر در مقابل ایمان عملی است که در قرآن زیاد به این معنا استعمال شده

مثل «ومن لم یحکم بما انزل الله فاولئک هم الکافرون»

و شامل فاسق و فاجر هم می شود

و به عبارت دیگر آیه می گوید: حاکم باید مومن باشد

و همانطور که مومن اعم از مومن اعتقادی و عملی است کافر هم اعم از کافر اعتقادی و عملی است .

2- بخصوص این که در زمان پیامبر حمل آیه بر کفر اعتقادی مستلزم حمل آیه بر فرد نادر

است

چون خیلی بعید است که در آن زمان یک یهودی یا مشرک بیاید استاندار یا فرمانده یا حاکم شود

هرکه حاکم می شود باید از حیث عقیده و عمل مومن باشد

این معنا از ایمان تشکیکی است که فرد اعلاى آن معصوم و نزدیک ترین فرد به آن شخص عادل است

یعنی آیه به شرط عدالت هم در حاکم اشاره می کند.

3- علاوه بر این که آیات مشابه، صریح در این عمومیت است

آیات مشابه که درباره والی و حاکم صحبت می کند به جای «کافر» از دو واژه «ظالم» و «عدو»

استفاده می کند که دلالتش بر کفر عملی قوی تر از کلمه «کافر» است
آیاتی مانند:

1- وَلَا تَرْكَبُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ اللَّهِ مِن أَوْلِيَاءَ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ (هود: ۱۱۳)

2- يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ (ممتحنه: ۱)

عدو، عام است و مخصوص کفار اعتقادی نیست و این آیه می تواند قرینه باشد- هرچند صریح نیست- بر این که در آیه مانحن فیه هم مراد از اتخاذ اولیاء از کافران ، مطلق کفار اعم از اعتقادی و عملی است.

ثانیا: مراد از سلطه (ولایت) ، اعم است از هرگونه سلطه است

چه سلطه اقتصادی باشد یا نظامی یا سیاسی یا فرهنگی یا هرگونه سلطه دیگر و معلوم است که سرپرستی جامعه موجب ایجاد انواع سلطه می شود.

خامسا: حال این مومنی که باید مومنون ولایتش را بپذیرند چه مومنی است ؟

معلوم است که هر مومنی -من حیث الایمان فقط- نمی تواند حکومت کند

بلکه علاوه بر قید ایمان شرایط دیگری را هم باید داشته باشد

باید مدیر هم باشد
باید علم هم داشته باشد و به اسلام و احکام آن
و در زمان غیبت منحصر می شود به ولایت فقیه

و همه اینها لوازم بین بمعنی الاخص برای آیه است

بنابر این: آیه شریفه، دلالت لفظیه بر ولایت فقیه دارد

سادسا: آیات دیگری هم در قرآن شریف با همین مضمون وجود دارد و تقریب استدلالش مشابه است

هر آیه ای که صراحتا یا اشارتا دلالت بر سلب ولایت غیر خدا و نهی از آن دارد

اولا: صراحتا می گوید: حکومت در جامعه باید فقط حکومت الهی باشد

لذا هرکسی که مدعی حکومت است باید ثابت کند که ولایتش را از خدا گرفته والا همه منمتهای و عقابهای این آیات شاملش می شود

ثانیا: از آنجا که ادله شرعیه ثابت می کند که حکومت فقیه منصوب از طرف خدا است لذا این آیات دلالت بر وجوب قبول ولایت فقیه می کند .

این آیات ، زیاد است

و با لحن های مختلف دلالت بر عدم ولایت برای غیر الله و منصوبین او و ثبوت ولایت برای خدا و رسول و مومنین می کند.

(۱) برخی از این آیات ظهور یا صراحت در ولایت به معنای محبت دارند:

(که به طریق اولی دلالت بر نهی قبول ولایت به معنای سرپرستی هم دارند) مانند:

1) التوبة ، الجزء ۱۰، الصفحة: ۱۸۹، الآية: ۱۶

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُتْرَكُوا أَنْ تَبْذَرُوا اللَّهَ وَتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ وَلَمْ يَتَّخِذْ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَا رَسُولِهِ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَلِجَنَّةٍ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ (توبه: ۱۶)

ناج العروس، ج ۳، ص: ۵۰۹

الوكيلة: مَنْ تَتَّخِذُهُ مُعْتَمِدًا عَلَيْهِ مِنْ غَيْرِ أَهْلِكَ

(2) النساء ، الجزء ٥، الصفحة: ١٠١، الآية: ١٤٤

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ أُرِيدُونَ أَنْ تَجْعَلُوا اللَّهَ
عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا مُبِينًا (١٤٤)

(3) المائدة ، الجزء ٦، الصفحة: ١١٧، الآية: ٥١

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى أَوْلِيَاءَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَإِنَّهُ
مِنْهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ (٥١)

(4) المائدة ، الجزء ٦، الصفحة: ١١٧، الآية: ٥٧

(1) يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَكُمْ هُزُؤًا وَلَعِبًا مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ
قَبْلِكُمْ وَالْكَافِرَ أَوْلِيَاءَ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ (٥٧)

(5) المائدة ، الجزء ٧، الصفحة: ١٢١، الآية: ٨١

وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالنَّبِيِّ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوا أَوْلِيَاءَ وَلَكِنْ كَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ (٨١)

(6) التوبة ، الجزء ١٠، الصفحة: ١٩٠، الآية: ٢٣

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا آبَاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَاءَ إِنْ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ وَمَنْ
يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ (٢٣)

(7) الكهف ، الجزء ١٦، الصفحة: ٣٠٤، الآية: ١٠٢

أَفَحَسِبَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ يَتَّخِذُوا عِبَادِي مِنْ دُونِي أَوْلِيَاءَ إِنَّا أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نُزُلًا (١٠٢)

(8) الممتحنة ، الجزء ٢٨، الصفحة: ٥٤٩، الآية: ١

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِم بِالْمَوَدَّةِ... ﴿١﴾

(2) برخی از این آیات ظهور یا صراحت در ولایت به معنای سرپرستی دارند:

(1) النساء ، الجزء ٥، الصفحة: ١٠١، الآية: ١٤١

وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا (نساء: ١٤١)

(2) الأعراف ، الجزء ٨، الصفحة: ١٥١، الآية: ٣

اتَّبِعُوا مَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ قَلِيلًا مِمَّا تَذَكَّرُونَ (٣) اتباع ویزگی
سرپرست است نه صرف دوست

(3) الأعراف ، الجزء ٨، الصفحة: ١٥٣، الآية: ٣٠

فَرِيقًا هَدَىٰ وَفَرِيقًا حَقَّ عَلَيْهِمُ الضَّلَالَةُ إِنَّهُمْ اتَّخَذُوا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ

مُهِتَدُونَ (۳۰) مهتدی بودن ویژگی سرپرست است

(4) هود، الجزء ۱۲، الصفحة: ۲۳۴، الآية: ۱۱۳

وَلَا تَرْكُنُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَعَتَمَتِكُمُ النَّارُ وَمَالَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ أَوْلِيَاءٍ ثُمَّ لَا

تُنْصَرُونَ (۱۱۳) رکون قرینه براراده سرپرست است نه صرف دوست که ملازمی بارکون ندارد.

(5) الرعد، الجزء ۱۳، الصفحة: ۲۵۱، الآية: ۱۶

قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ قُلْ أَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ لَا يَمْلِكُونَ أَنْ نَنْفُسَهُمْ نَفْعًا وَلَا

ضَرًّا... (۱۶) مالکیت نفع و ضرر ظاهر در اراده سرپرست است نه صرف دوست

(6) العنکبوت، الجزء ۲۰، الصفحة: ۴۰۱، الآية: ۴۱

مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوتِ اتَّخَذَتْ بَيْتًا وَإِنَّ أَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ

الْعَنْكَبُوتِ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ (۴۱) تشبیه ولی به خانه (البته خانه سست عنکبوتی) اشاره به این دارد

که آنها به ولی خود اعتمادی کرده اند.

(7) الزمر، الجزء ۲۳، الصفحة: ۴۵۸، الآية: ۳

أَلِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ إِنَّ اللَّهَ

يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ ﴿۳﴾

(8) الشوری، الجزء ۲۵، الصفحة: ۴۸۳، الآية: ۶

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ اللَّهُ حَفِیْطٌ عَلَيْهِمْ وَ مَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ ﴿۶﴾

(9) الشوری، الجزء ۲۵، الصفحة: ۴۸۳، الآية: ۹

أَمْ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الْوَلِيُّ وَهُوَ يُحْيِي الْمَوْتَى وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿۹﴾

و شاید برای تاکید این مطلب بتوان بیش از یکصد آیه پیدا کرد که با عبارات مختلف اشاره می کند که

حاکم جامعه اسلامی باید مومن و یا من عند الله باشد

غیر مومن حق حکومت و هیچ گونه سلطه ای بر مومنین و جامعه اسلامی ندارد

اما قید «الا ان تتقوا منهم تقاة»

بعضی مفسرین می فرمایند به معنای تقیه است

یعنی لایتخذ ... الا ان تتقوا منهم تقاة

اگر تقیه است آنها حاکم باشند طوری نیست

در حالی که ظاهرا به معنای پرهیز است

معنای آیه این است که فلیس من الله فی شیء الا ان تتقوا منهم تقاة

یعنی دست عنایت خدا از سر شما برداشته می شود مگر این که دست از آنها بردارید و از آنها پرهیز

کنید (خودتان را از آنها حفظ کنید و سپر بگیرید تا بر امور شما مسلط نشوند).

نحل: ۳۷

آیه دهم:

وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ فَمِنْهُمْ مَنْ هَدَى اللَّهُ وَمِنْهُمْ مَنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ (۳۶)

ظاهر آیه می گوید برای همه امت ها پیامبر فرستاده ایم

ظهور آیه ، همه ملتها را شامل می شود و هرکجا امت بوده پیامبر هم فرستاده شده

و این که اسامی همه آنها در قرآن نیست دلیل بر عدم بعثت آنان نیست
وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَنْ قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ لَمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ ... (غافر: ۷۸)

به قول حضرت امام قدس الله نفسه القدوسی از الطاف خدا بر بشر این بوده که اول

پیامبرش (حضرت آدم) را در زمین فرستاد و بعد بشر را از نسل او آفرید تا یک لحظه هم بشر ، بدون پیامبر نباشد.

دو وظیفه اصلی بر عهده این پیامبران بوده:

۱) **انتشار توحید (ان اعبدوا الله)**

یا به عبارت دیگر تبیین احکام الله راجعه به عبادات

۲) **اجتناب از طاغوت**

یعنی: حکومت طاغوت نه

که قطعاً با توجه به ضرورت حکومت، نفی حکومت طاغوت به معنای وجود حکومت الهی است.

یعنی: همه پیامبران در حالی که ترویج حکومت خدا می کردند در مقابل حکومت طاغوت هم صف آرایی و مبارزه داشتند

تا اینجا تقریباً مطابق است با آیه شریفه

«وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ وَأَنزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ»
یعنی هر رسولی ولایت تشریعی داشته و قوای مقننه و قضائیه و مجریه داشته است

مردم در مقابل انبیاء دو دسته اند:

بعضی امتهای قبول می کردند و بعضی خیر

فمنهم من هدى الله و منهم من حقت عليه الضلالة

بروید ببینید متخلفان چگونه به نکبت خودشان دچار شدند

فسيروا في الارض فانظروا كيف كان عاقبة المكذبين

تقریب استدلال:

۱) **اول:** آیه حکومت را برای همه امتهای می داند (فی کل امة)

نمی شود گفت: حکومت الله منحصر به امم سابقه است و ربطی به امت ما ندارد

این منع فیض است و بر خدا محال است

دستور اجتناب از طاغوت برای همه امتهای هست لذا حکومت الهی هم در همه امتهای باید باشد.

۲) **ثانیا:** خاتمیت می گوید حکومت پیامبر خاتم برای تمام امم لاحقه هست.

اگر رسالت رسول خاتم، برای همه امتهای تا قیامت پابرجا است

پس حاکمیت او هم برای همه آنها هست و همه امتهای باید برای اجتناب از طاغوت، به ولایت او

در آیند

3 **ثالثاً:** اما نمی شود که حکومت برای پیغمبر باشد اما این حکومت در فقدان ایشان رئیس نداشته باشد

چون حکومت بدون حاکم مسلمان نبودش بهتر از بودش است

پس حاکم هم هست و حکومت الهی در فقدان رسول خاتم حتماً رئیس دارد

4 **رابعاً:** اما این که «رئیس حکومت کیست؟»

حتماً باید کسی باشد که بتواند کار پیغمبر را بکند

وظیفه اصلی پیامبر از حیث حکومتشان سه وظیفه ولایت تشریعی ، ولایت در قضا، ولایت در امارت بوده است

جانشین ایشان هم باید به این سه ولایت نزدیک باشد

یعنی اسلام شناس متدین عاقل با تدبیر که بتواند اجتماع را اداره کند.

ما اسمش را میگذاریم نبی تبلیغی

و این نبی تبلیغی در همه زمانها اگر مجتهد نباشد یا قدرت اداره نداشته باشد نمی تواند اجتماع را به سرمنزل مقصود برساند

آثار تخلف از حکومت دینی

1 **طاعوت است** (الطاعوت)

2 **واجب الاجتناب است** (واجتنبوا...)

3 **پیروی اش ضلالت و گمراهی است** (حققت علیه الضلالة)

4 **پیروی اش به معنای تکذیب خدا است** (عاقبة المكذبین)

5 **سرنوشت پیروانش عبرت سایرین است** (فسيروا... فانظروا...)

ما ۱۰ آیه را به عنوان نمونه گفتیم و شما می توانید یک جلد کتاب در این موضوع بنویسید

آیه یازدهم: آیات احکام سیاسی و اجرایی اسلام که متوقف بر حکومت است

آیه حد سرقت: مائده: ۳۸

وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالاً مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ (۳۸)

آیه حد زنا: نور: ۲

الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَشَهِيدٌ عَذَابُهُمَا طَائِفَةٌ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ (۲)

آیه حد محارب: مائده: ۳۳

إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَاداً أَنْ يُقَتَّلُوا أَوْ يُصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلَافٍ أَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ ذَلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ (۳۳)

آیه ایجاد قوه نظامی: انفال: ۶۰

وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهَبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخَرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ

وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ (٦٠)

آیه انفال و اموال حکومتی: انفال: ۱

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ قُلِ الْأَنْفَالُ لِلَّهِ وَالرَّسُولِ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ (١)

آیه خمس غنائم: انفال: ۴۱

وَأَعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ إِنْ كُنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللَّهِ وَ
مَا أَنْزَلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ التَّنَجَّىٰ الْجَمْعَانِ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (٤١)

اجرای تمامی این آیات متوقف بر وجود حکومت است

نمی شود گفت: خداوندی که این احکام را جعل کرده

برای اجرای آن فکری نکرده باشد

یا اجرای آن را به دست طاغوت (یعنی: غیر عالم به احکام الهی یا غیر عادل و غیر مدیر و مدبر) داده باشد

یا فقط به دستور به اجرا بسنده کرده باشد و مجری مشخص برای آن نگذاشته باشد (هرکسی که نمی تواند

اجرای حدود و احکام کند)

خصوصا که روایات هم تاکید می کنند که اجرای حدود فقط مخصوص حاکم است.